بەشێک لە پەیامەکانی نوور

پەیامی قەدەر

بەدیعوززەمان
سەعیدی نوورسی
دایناوە

فارووق ڕەسووڵ یەحیا
کردوویە بە کوردی

ئەم پەیامە:
* مامۆستا (**بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی**) بە زمانی تورکی داینــاوە.
* مامۆستا (**ئیحسان قاسم صالحی**) لە زمانی تورکییەوە کردوویەتی بە عەرەبی.
* (**فارووق ڕەسووڵ یەحیا**) لە عەرەبییەوە کردوویە بە کوردی.
* مامۆستا (**حسەین حەسەن کەریم**) لەگەڵ دەقی عەرەبییەکەدا بەرامبەری کردووە.
* چاپی یەکەم: سلێمانی ١٤٤٢ك - ٢٠٢٠ز.
* (**ناوەندی ڕاگەیاندنی ئارا**) نەخشەی بەرگی کێشاوە و بڵاوی دەکاتەوە.

* لە بەڕێوەبەرایەتیی گشـتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (١٦٦٩)ی ساڵی (٢٠٢٠)ی پێ دراوە.

بەشێك لە پەیامەكانی نوور

پەیامی قەدەر

بەدیعوززەمان

سەعیدی نوورسی

دایناوە

فارووق ڕەسووڵ یەحیا

كردوویە بە كوردی

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَآئِنُهُۥ وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ (الحجر:٢١)

﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِيٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾ (يس:١٢)

(قەدەری خـــوای گەورە و جـــوزئی ئیختیـــاری دوو مەســـەلەی گـــرنگن. هەوڵ دەدەیـــن لە چـــوار "بـــاس"دا، کە تـــایبەتن بە قەدەرەوە، هەنـــدێك لە نهێنییەکانیـــان شی بکەینەوە).

باسی یەکەم

"قەدەر" و "جوزئی ئیختیاری" باس و خواستی زانستی و نەزەری نین، بەڵکو دوو بەشن لە ئیمانێکی "حالی" و "ویژدانی"ی ئەوتۆدا کە دوا سنووری ئیمان و ئیسلام دەستنیشان دەکات.

واتە مرۆڤی ئیماندار هەموو شتێك دەداتە دەست خوای گەورە و هەموو کاروبارێك بە هی ئەو دادەنێت، تەنانەت وای لێ دێت کە خودی خۆی و کارەکانی خۆیشی بۆ خوای گەورە دەگێڕێتەوە. بەڵام بۆ ئەوەی لە ئەنجامدا لە بەرپرسیاری و تەکلیف دەرباز نەبێت "جوزئی ئیختیاری"ی لە بەردەمدا ڕاست دەبێتەوە و پێی دەڵێت: (تۆ موکەللەفیت.. بەرپرسیاریت)!

پاشان بۆ ئەوەی بە کردەوە چاکەکانیش لە خۆی بایی نەبێت، "قەدەر" ڕووبەڕووی دەبێتەوە و پێی دەڵێت: (سنووری خۆت بزانە.. تۆ بکەری ئەو کردەوانە نییت)!

بەڵێ، قەدەر و جوزئی ئیختیاری لە بەرزترینی پلەکانی ئیمان و ئیسلامدان. بۆ ئەوەش خراونەتە نێوان بابەتەکانی ئیمانەوە چونکە دەروونی ئادەمیزاد ڕزگار دەکەن، قەدەر لە "غروور" ڕزگاری دەکات و، جوزئی ئیختیاریش لەوەی کە هەست بە "بەرپرسیاری" نەکات. واتە هەرگیز ئەم دوانە لە باس و بابەتە زانستی و نەزەرییەکان نین تا لە

ئەنجامدا بە تەواوی دژ و پێچەوانەی نهێنیی قەدەر و حیکمەتی جوزئی ئیختیاری دەربچن و، دەست لە داوێنی "قەدەر" گیر بکرێت بۆ خۆ قوتارکردن لە بەرپرسیاریی ئەو کردەوە خراپانەی کە دەروونە خراپکارەکان ئەنجامیان داون و، پاشان ئەو کردەوە چاکانەش - کە وەك نیعمەت پێی بەخشراون - شانازییان پێوە بکرێت و بە هی "جوزئی ئیختیاری" دابنرێن!

بەڵێ، ئەو عەوامانەی کە نەگەیشتوونەتە ئەو ئاستەی پەی بەم نهێنییەی قەدەر ببەن، دەچن لە چەند جێگایەکی دیاریکراودا بەکاری دەهێنن. لە ڕاستیدا ئەو جێگایانەی کە قەدەریان بۆ بەکار دێت تەنها بریتین لە کاروبارە ڕابوردووەکان و بەڵا و موسیبەتەکان. چونکە لەو بوارانەدا "قەدەر" دەبێت بە چارەسەری خەم و نائومێدی. بەڵام هەرگیز ڕەوا نییە کە قەدەر لە بوارەکانی گوناه و تاوان و ڕووداوەکانی ڕۆژگارانی داهاتوودا بەکار بهێنرێت و، قەدەر لەو بوارانەدا هەرگیز یارمەتیدەری گوناهکاری و سستی کردنی مرۆڤ نییە لە ئەنجامدانی ئەرکەکانی ئەستۆیدا.

بەو واتایەی کە "**مەسەلەی قەدەر**" بۆ ڕاکردن نییە لە دەست تەکلیف و بەرپرسیاری، بەڵکو بۆ ڕزگارکردنی مرۆڤە لە "بەخۆنازین" و "لەخۆبایی بوون". هەر لەبەر ئەوەش خراوەتە نێوان مەسەلەکانی ئیمانەوە..

بەڵام "**جوزئی ئیختیاری**" بۆ ئەوە ڕۆشتووەتە ناو باسەکانی عەقیدەوە تاکو ببێت بە مەرجەعی گشت خراپکارییەکان، نەك سەرچاوەیەك بێت بۆ کردەوە چاکەکان. واتە بۆ ئەوەی ئەو کردەوە چاکانە مرۆڤ بەرەو سەرکەشی و فیرعەونایەتی نەدەنەبەر.

بەڵێ، قورئانی پیرۆز دەریدەخات کە مرۆڤ بە تەواوەتی بەرپرسیاری کـردەوە خراپەکـانیەتی، چـونکە مـرۆڤ خـۆی ئەو کـردەوە خراپـانەی "ویستووە". جا لەبەر ئەوەی کردەوە خراپەکان لە بـابەتی "ڕووخانـدن"ن ئەوا مرۆڤ دەتوانێت تەنها بە یەك کردەوەی خراپ وێرانکارییەکی گەورە ئەنجـام بـدات، وەك ئەوەی بە یەك دەنـکە شـقارتە مـاڵێکی تەواو بسـووتێنێت. هەر لەبەر ئەوەیە کە شایسـتەی تـۆڵەیەکی یەکجـار گەورە دەبێت.

بەڵام لە کردەوە چاکەکاندا، مرۆڤ مافی شانازی و بەخۆنازینی نیـیە، لەبەر ئەوەی بەشی ئەو لە کردەوە چاکەکاندا یەکجار کەمە، چونکە تەنهـا "میهرەبـانی"ی خـوای گەورە "داخـوازی" ئەو کـردەوە چاکـانە بـووە و "ویسـتوویەتی" ئەنجـام بـدرێن و.. "توانسـت"ی پەروەردگـاریش ئەو کردەوانەی بەدی هێناوە..

کەواتە پرسـیار و وەڵام و هۆکـار و داخـواز بـۆ کـردەوە چاکەکـان هەموویان لە لایەن خوای گەورەوەن، مرۆڤیش تەنها بە نـزا و لاڵانەوە و ئیمان و هەسـتی ڕازیبـوون لەو کـردەوە چاکـانە، دەبێـت بە خاوەنیـان. کەچی کردەوە خراپەکان وا نـین، ئەوەتـا دەروونی مـرۆڤ خـۆی - چ بە ئامادەبوون و لێهاتن و چ بە ئیختیار - ویسـتوویەتی بـبن. بە وێـنەی ئەو ماددانەی کە لە ڕێی بەرکەوتنی تیشـکی ڕووناکیی جـوان و درەخشـانی خۆرەوە بۆگەنی بەدەست دەهێنن و ڕەش دەبنەوە، چونکە ئەو ڕەشییە هی توانا و لێهاتنی خودی ماددەکانە!

بەڵام دەبـێ بـزانین کە ئەو کەسـەی بەپێـی یاسـایەکی خـوایی پـڕ لە بەرژەوەندیی زۆر و زەبەندە ئەو خراپکارییـانە بەدیـدەهێنێت، هەر تەنهـا

خـوای گەورەیە. واتە هۆکـار و داخـوازی ئەو خراپکارییـانە لە نـاخی "دەروون"ی مرۆڤەوەن، بۆیە بەرپرسیاریی ئەو کردەوانەی لە ئەستۆدایە..

بەڵام "دروستکردن" و "بەدیهێنانیـان" کە تـایبەتە بە خـوای گەورەوە، کارێکی جوانە، چونکە ئەم بەدیهێنانە گەلێ بەروبـووم و ئەنجـامی تـری جوانی هەیە، کەواتە بەدیهێنانیان کارێکی خێرە.

لەم نهێنییەوە دەردەکەوێت کە:

بەدیهێنان(خَلْق)ی شەڕ، شەڕ نییە، بەڵام بەدەستهێنان(کَسْب)ی شەڕ بە شـەڕ دادەنرێـت. چـونکە ئەو مـرۆڤە تەمـبەڵەی زیـانی لە بـارانەوە پێگەیشتووە - ئەو بارانەی کە گەلێ بەرژەوەندیی تێدایە - مافی ئەوەی نییە بڵێت: باران میهرەبانی نییە.

بەڵێ، دروستکردن و بەدیهێنانی شەڕ، وێڕای ئەو شەڕە جـوزئییەی کە تیایدایە، گەلێ خێری زۆر و زەبەندەشی لەخۆ گرتووە.

خۆ ئەگەر لەبەر پەیدانەبوونی ئەو شەڕە جوزئییە دەست لەو بەدیهێنانە هەڵبگیرایە و ئەو هەموو خێرە زۆرانە وازیان لێ بهێـنرایە، ئەوا شـەڕێکی گەلێ زۆر و زەبەندە ڕووی دەدا! لەبەر ئەوەیە کە ئەو "شەڕ"ە جوزئییەش هەر بە"خێر" دادەنرێت، یان لە حوکمی "خێر"دا دەبێت!

دەبێ بیشزانین کە هەرگیز هیچ شەڕ و ناشیرینییەك لە بەدیهێنـانەکەی خـوای گەورەدا نیـیە، بەڵکـو گەر هەر شـەڕێك ببێـت دەگەڕێـتەوە بـۆ بەدەستهێنان و توانا و لێهاتنی بەندەکانی.

ئنجـا هەروەك لە ڕووی ئەنجـام و بەروبوومەکـانەوە قەدەری خـوای گەورە دوور و خـاوێنە لە سـتەم و ناشـیرینی، لە ڕووی عـیللەت و هۆکاریشەوە هەر خاوێنە لێیان. چـونکە قەدەری خـوای گەورە ڕووی لە

هۆکار و عیللەتە ڕاستەقینەکانە، بۆیە بە عەدالەت ڕەفتار دەکات. بەڵام خەڵکی حوکم و بڕیارەکانیان لەسەر ئەو هۆکارە ڕواڵەتییانە بنیات دەنێن کە بە چاو دەیانبینن، بۆیە لە ناوەندی عەدالەتی خودی قەدەردا ئەوان لە بڕیارەکانیاندا ستەم دەکەن!

بۆ نموونە: وا دابنێ حاکمێك بە تۆمەتی دزییەك کە تۆ نەتکردووە، بڕیاری زیندانیت لەسەر دەربکات، بەڵام هەر لەو کاتەدا کێشەی "قەتڵ"ێکی پەنهانیشت لە ئەستۆدا بێت کە جگە لە خوای گەورە کەسی تر پێی نەزانێت..

لەم حاڵەتەدا قەدەری خوای گەورە بڕیاری بەندیی لەسەر دەرکردوویت، بڕیارەکەشی عادلانەیە، لەبەر ئەو قەتڵەی کە خەڵکی پێی نازانن.. کەچی حاکم ستەمی لێکردوویت، چونکە بڕیاری زیندانیی لەسەر تۆمەتی دزییەك بۆ دەرکردوویت کە تۆ لێی بەری و بێ ئاگایت.

بەم جۆرە دەرکەوت کە:

لە تەنها یەك شتدا دوو ڕوو دەردەکەون: ڕووی دادگەری و بەدیهێنانی خوای گەورە.. هەروەها ڕووی ستەم و بەدەستهێنانی مرۆڤ.

بۆ خۆت شتانی تر بەپێی ئەم نموونەیە لێك بدەرەوە.

واتە لە ڕووی سەرەتا و ئاکام و ئەسڵ و فەرع و هۆکار و ئەنجامەکانەوە، قەدەر و بەدیهێنانی خوای گەورە دوور و خاوێنن لە شەڕ و ناشیرینی و ستەم.

ئەگەر بوترێت:

مادەم "جوزئی ئیختیاری" توانای بەدیهێنانی نییە و، جگە لەو بەدەستهێنانەی کە لە حوکمی شتێکی گوێرەیی(إعتباری)دایە هیچی تر لە دەستی مرۆڤدا نییە، ئیتر بۆچی قورئانی پیرۆزی خاوەن ئیعجازی بەیان لە

بەرامبەر سەرپێچی و ملنەدانی مرۆڤ بۆ فەرمانەکانی بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوی، سکاڵای گەورە گەورە لە دەست ئەم مرۆڤە دەکات، تەنانەت مرۆڤی لە دۆخی دوژمنێکی ملنەدەری لاسار و سەرسەختدا دەرخستووە، بگرە بۆ یارمەتیدانی بەندەیەکی ئیماندار لە بەرامبەر ئەو مرۆڤە ملنەدەرەوە، خوای گەورە سوپای مەلائیکەت دەنێرێت، تەنانەت خواوەندی بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوی هەر بۆ خۆیشی پشتی دەگرێت و یارمەتیی دەدات؟! ئایا ئەم گرنگییە لەڕادەبەدەرە بەم مرۆڤە ملنەدەرە لە پێی چی؟

وەڵام:

چونکە "کافری" و "گوێڕایەڵی نەکردن" و "خراپکاری" - هەر هەموویان - بریتین لە ڕووخاندن و نەبوون و، لەبەر ئەوەش کە دەگونجێت گەلێ کاولکاریی زەبەندە و مەزن و نەبوون(عَدَم)ی بێسنوور لە تەنها یەك کاری گوێرەیی و عەدەمییەوە پەیدا ببن..

ئەوەتا هەروەك ئەگەر کەشتییەکی زەبەلاح ئەرکی سەرشانی خۆی جێبەجێ نەکات، کەشتییەکە نوقم دەبێت و ئەنجامی کرد و کۆششی هەموو کارگوزارانی ئەو کەشتییە بە فیڕۆ دەدات و، لە پشتگوێ خستن و ئەنجامنەدانی تەنها یەك کارەوە ئەو هەموو کاولکارییە گەورانە پەیدا دەبن..

"کافری" و "سەرپێچی"ش بەرامبەر خوای گەورە بە هەمان جۆرن، چونکە جۆرێکن لە "نەبوون" و "کاولکاری". ئەوەتا "جوزئی ئیختیاری" دەتوانێت لە ڕێی کارێکی ئیعتیبارییەوە بیانبزوێنێت و بیانکات بەهۆی سەرهەڵدانی گەلێ ئەنجامی سامناك! چونکە هەرچەندە "کوفر" لە

خۆیدا تەنها یەك تاوانە، کەچی لە ناوەرۆکدا بریتییە لە سووکایەتی کـردن بە هـەمـوو بـوونەوەران لەو ڕووەوە کە بێنرخـی و بێمەبەسـتییان دەداتە پـاڵ و.. بـریتییە لە بەدرۆخسـتنەوەی سـەرجەم ئەو بـوونەوەرانەی کە بەڵگەی "یەکتایی"ی خوای گەورەن و.. شێواندن و ئاڵۆزاندنی سـەرجەم درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی خواوەندیشە..

لەبەر ئەوە، هەڕەشەی توندوتیژ و سـامناکی خـوای گەورە، بە نـاوی سەرجەمی بـوونەوەران و گشـت نـاوە جوانەکـانیەوە، لە مرۆڤـی کـافر، عەینـی حـیکمەتە و.. ئازاردانیشـــی بە سـزایەکی هەمیشـەیی، عەینـی دادگەرییە!

ئنجا لەو ڕووەوە کە مـرۆڤ، بە کـافری و سـەرپێچی کـردن، لایەنی کاولکاری دەگرێت و، ئەنجامـدانی کـارێکی جـوزئیش دەبێـت بەهـۆی ئەنجامدانی کاولکارییەکی گەلێ سامناك، ئەوا ئەهلی ئیمان بەرامبەر بەو کاولکارانە پێویسـتیان بە چـاودێرییەکی مەزنی خـوایی دەبێـت، چـونکە ئەگەر پارێزگـاری و ئـاوەدانکردنەوەی خـانوویەك بە دە پیـاوی بەهێـز بسپێررێت، هەر تەنها هەوڵدانی سووتاندنی ئەو خانووە لە لایەن منداڵێکی خراپکارەوە ئەو دە پیاوە بەهێزە ناچار دەکات دەستەودامێنی خـاوەنی ئەو منالّە ببن و تەنانەت هانا بۆ لای پادشایش بەرن..

لەبەر ئەوە، ئیمانداران گەلێ پێویسـتیان بە چـاودێریی خـوای گەورە هەیە، تاکو بتوانن لە بەرامبەر ئەو خراپکارانەوە خۆیان ڕابگرن.

لەمانەی پێشەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە:

ئەو کەسەی لە "قەدەر" و "جوزئی ئیختیاری" دەدوێت ئەگەر خاوەنی ئیمانـێکی کامـڵ و دڵـێکی دامەزراو بێـت، ئەوا کاروبـاری سـەرجەم بوونەوەران تەنانەت خۆیشی بۆ خوای گەورە دەگێڕێتەوە و، لەو باوەڕەدا

دەبێت کە هەموو کاروبارێك لە ژێر دەستەڵاتی خواوەنددایە و بەکارسازیی خوای گەورە ئەنجام دەدرێت..

ئەو جۆرە کەسە مافی ئەوەی هەیە کە قسە لە قەدەر و جوزئی ئیختیاری بکات، چونکە دەزانێت چ خۆی و چ هەموو شتێکی تر لە خوای گەورەوەیە و، "بەرپرسیاری" دەخاتە ئەستۆی جوزئی ئیختیاریی خۆیەوە کە بە سەرچاوەی هەموو خراپکارییەکانی دادەنێت. ئیتر بەم پێیە پەروەردگاری خۆی لە بیروباوەڕیدا بە خاوێنی ڕادەگرێت و، لە بازنەی "بەندایەتی"دا دەمێنێتەوە و، مل بۆ داخوازی و تەکلیفەکانی خوای گەورە کەچ دەکات و دەیانخاتە ئەستۆی خۆیەوە و، لە کردەوە چاکەکانیشیدا بۆ "قەدەر" دەڕوانێت تاکوو گرفتاری لەخۆبابیبوون نەبێت. ئیتر لە بریی فەخر و شانازی، شوکرانەبژێری پەروەردگاری دەبێت و، لەو بەڵا و موسیبەتانەشدا کە دێنە ڕێی، سەیری "قەدەر" دەکات و ئارام دەگرێت.

بەڵام گەر ئەو کەسەی کە لە قەدەری ئیلاهی و جوزئی ئیختیاری دەدوێت، لە بێئاگایان بێت، ئەوا مافی لێدوان و دەم وەردانی لەو باسانەدا نییە! چونکە بە هاندانی بێئاگایی و گومڕاییەوە "دەروونی بەدخواز"ی ئەو کەسە، سەرجەمی بوونەوەران - کە هی خوای گەورەن - بۆ هۆکارەکان دەگێڕێتەوە و، خۆی بە خاوەنی خۆی دەبینێت و، کردارەکانی دەداتە پاڵ خۆی و هۆکارەکان. کەچی کەمتەرخەمی و بەرپرسیارییەکان دەخاتە ئەستۆی قەدەرەوە! دیارە ئەو کاتەش باسکردنی قەدەر و جوزئی ئیختیاری - بەم بۆچوونە - بە کارێکی ناڕەوا دادەنرێت و، فێڵێکی دەروونییە بۆ خۆ دەربازکردن لە "بەرپرسیاری". کە ئەمەش پێچەوانەی حیکمەتی قەدەر و نهێنیی جوزئی ئیختیارییە!

باسی دووهەم

ئەم باسە توێژینەوەیەکی وردی زانستییە و تایبەتە بە زانایانەوە[١]

ئەگەر دەڵێیت: قەدەر و جوزئی ئیختیاری چۆن پێکدێن و بە یەکەوە دەسازێن؟

لە وەڵامدا دەڵێین: بە حەوت ڕوو:

ڕووی یەکەم: ئەو خواوەندە دادگەر و دانایەی کە سەرجەمی بوونەوەران، بە زمانی ڕێکوپێکی و هاوسەنگییان، شایەتی لەسەر دادگەری و دانایییەکەی دەدەن، ئەو خواوەندە، جوزئێکی ئیختیاریی ماهییەت نەزانراوی بە مرۆڤ بەخشیوە، تاکو ببێت بە خولگەی تۆڵە و پاداشتەکان..

جا هەروەك خواوەندی دادگەری دانا گەلێ حیکمەتی هەیە کە لە ئێمە پەنهانن، بە هەمان جۆر، چۆنێتیی تەوفیق خستنیش لە نێوان قەدەر و جوزئی ئیختیاریدا پەنهان و شارراوەیە لێمان، بەڵام پەینەبردنی زانیاریی ئێمە بە چۆنێتیی ئەو تەوفیقخستنە ئەوە ناگەیەنێت کە لە ڕاستیدا نییە.

دووهەم: بێ هیچ گومانێك هەموو مرۆڤێك لە خۆیدا هەست بەوە دەکات کە هەست و ئیختیارێکی هەیە و، بە هەستی ناخ(وجدان)ی خۆی بوونی ئەو ئیختیارە دەزانێت. ئنجا زانینی ماهییەتی بوونەوەران جیاوازە لە زانین و پەیبردن بە "بوون"یان. ئەوەتا بوونی زۆر شت

---

(١) ئەم باسی دووهەمە قووڵترین و سەختترین مەسەلەی قەدەرە و، بابەتێکی عەقیدەیی زانستی کەلامە و، لای زانا لێکۆڵەرەکان بایەخێکی گەورەی هەیە و، پەیامەکانی نوور بە تەواوەتی شییان کردووەتەوە. (دانەر)

بەڵگەنەویستە لە لامان، کەچی سەبارەت بە ئێمەوە ماهییەتەکەی تا ئێستا نەزانراوە چییە. جا ئەم جوزئە ئیختیارییەش دەگونجێت یەکێك بێت لەو زنجیرەیە. خۆ هەموو شتێك لە چوارچێوەی زانیاریی ئێمەدا نییە و، ئاگادار نەبوونمان لە هەر شتێك بەڵگەی نەبوونی ئەو شتە نییە.

سێیەم: "جوزئی ئیختیاری" پێچەوانەی "قەدەر" نییە، بەڵکو قەدەر پشتی جوزئی ئیختیاری دەگرێت، چونکە قەدەر جۆرێکە لە زانستی خوای گەورە، خۆ زانستی خوای گەورەش پەیوەندیی بە ئیختیاری ئێمەوە بەستووە. لەبەر ئەوە، قەدەر پشتی ئیختیار دەگرێت و بەتاڵی ناکاتەوە.

چوارەم: قەدەر جۆرێکە لە زانست. خۆ "زانست"یش شوێنکەوتەی "زانراو"ە[1]. واتە زانراوەکە لەسەر هەر چۆنێتییەك بێت، زانست بە تەواوەتی دەیگرێتەوە و ئاگای لێی دەبێت و پەیوەندیی پێوە دەبەستێت و، هەرگیز بە پێچەوانەوە نییە تا زانراو شوێنکەوتەی زانست بێت..

واتە یاسا و دەستوورەکانی زانست بناغەیەك نین بۆ ئەوەی (لە ڕووی بوونی دەرەکییەوە) زانراوەکە هەڵبسووڕێنن، چونکە زات و بوونی دەرەکیی خودی زانراوەکە چاوی لە ویست(إرادة)ە و پاڵی بە توانست(القدرة)ەوە داوە.

ئنجا "ئەزەل"یش بریتی نییە لە کۆتایی زنجیرەی ڕابوردوو، تاکو بکرێت بە بناغەیەك بۆ بوونی شتان و، بە ناچاری شتان بەو پێیە تەسەوور بکرێن. نەخێر.. بەڵکو ئەزەل وەك دەورەدانی ئاسمان وایە بە زەویدا و، بە وێنەی دەرکەوتنی شتان لەناو ئاوێنەیەکدا کە لە بەرزاییەوە دابنرێت ئەزەلیش دەورەی ڕابوردوو و ئێستا و ئایندەی داوە. لەبەر ئەوە، هەرگیز

---

(١) "العلمُ تابعٌ للمعلوم" دەستوورێکی بەناوبانگە. (وەرگێڕ)

کارێکی ڕاست و ڕەوا نییە کە مرۆڤ - بە خەیاڵ - سەرەتایەك لە لایەنی ڕابووردوودا بۆ ئەو زەمانە درێژخایەنە دابنێت کە لە بازنەی "مومکینات"دایە و پاشان بچێت ناوی "ئەزەل"ی لێ بنێت و، ئنجا شتانیش بە نۆرە و یەك لە دوای یەك بڕۆنە ناو ئەو زانستە ئەزەلییە و، مرۆڤ - بە وەهمی خۆی - خۆیشی لە دەرەوەی ئەو زانستە ئەزەلییە دابنێت و، پاشان لەسەر ئەم بناغەیە داوەرییەکی ژیری (موحاکەمەیەکی عەقڵی) ساز بکات!

سەیری ئەم نموونەیە بکە، با ئەم نهێنییەت بۆ ئاشکرا ببێت:

ئەگەر ئاوێنەیەکت لە دەستدا بێت و وات دانا کە ئەو ماوە(مسافة)یەی دەکەوێتە لای ڕاستی ئاوێنەکە ڕابوردوو بێت و ماوەکەی لای چەپیشی داهاتوو بێت. جا ئەو ئاوێنەیە تەنها ئەو شتانەی تێدا دەردەکەون کە لە بەرامبەریەوەن و بە یەك تەرتیبی یەك لە دوای یەکی دیاریکراو هەردوو لاکەی تێدا دەردەکەون و، زۆربەی ئەو دوو لایەی پێکەوە تێدا جێ نابێتەوە، چونکە تا ئاوێنەکە نزمتر بێت ماوەی کەمتری تێدا دەردەکەوێت، بەڵام ئەگەر ئاوێنەکە تا دەتوانرێ بەرز بکرێتەوە ئەوا بازنەکەی بەرامبەریشی تێدا فراوان دەبێت، بەم جۆرە هەتا وردە وردە ئاوێنەکە سەربخرێت ئەوا لە یەك کاتدا هەردوو ماوەکەی تێدا دەردەکەون و، ئاوێنەکە لەم دۆخەیدا هەموو ئەو حاڵەتانەی تێدا دەبینرێن کە لە هەردوو ماوەکەدا ڕوو دەدەن. ئیتر لەم کاتەدا ناوترێت کە: ئەو حاڵەتانەی لە یەکێکی ئەو دوو لایەدا ڕوو دەدەن پێش ئەوی تریانە، یان دوای ئەوی تریانە، یان وەکو یەك وان.

قەدەری خوای گەورەش بە هەمان جۆرە، چونکە لەبەر ئەوەی بەشێکە لە "زانستی ئەزەلی" و، زانستی ئەزەلیش وەك فەرموودەی پیرۆز

دەری خستووە: (لە پلەیەكی هێندە بڵنـددایە كە سـەرجەمی ئەو شـتانەی بوون و ئەوانەش كە لەمەولا دەبن، دەگرێتەوە) ئەوا نە ئێمە و نە داوەرییە ژیرییەكانمان، لەم زانستە بەدەر نیین تاكو خۆمان لە دەرەوەی ئەم زانسـتە دابنێـین و تەنهـا بە ئـاوێنەیەك تەسـەووری بكەیـن كە كەوتبێـتە مـاوەی ڕابوردووەوە!!

پێـنجەم: قەدەری خـوای گەورە بە تەنهـا یەك تەعەللـوق و پـێكەوە پەیوەنـدی دەكـات بە هەریەك لە "هۆكـار" و "بەهـۆكراو". واتە ویسـتی خـــوای گەورە جارێـــك پەیوەنـــدی ناكـــات بە "موســـەببەب" واتە بەهۆكراوەكەوە و جارێكی تریش بە " سەبەب" واتە بە هۆكارەكەوە.

بە واتـایەكی تـر: ئەو "بەهـۆكراو"ە بەو "هۆكـارە" ڕوو دەدات. لەبەر ئەوە، نـــابێ بوترێـــت: مـــادەم مـــردنی فـــڵان كەس لە فـــڵان كاتـــدا دەستنیشان(تقدیر) كراوە، ئیتر ئەو مرۆڤە تاوانی چییە كە لە ڕێـی ویسـتە جوزئییەكەیەوە بە تفەنـگ تەقەی لـێ دەكـات؟ خـۆ ئەگەر تەقەشی لـێ نەكردایە هەر دەمرد!

پرسیار: بۆچی دەبێ ئەمە نەوترێت؟

وەڵام: چونكە "قەدەر" مردنی ئەوی بەو تفەنگە دەستنیشـان كـردووە، كەواتە ئەگەر وا دابنێیت ئەو تەقەی لـێ نەكـات ئەوا لەو كـاتەدا ئەوەش دادەنێیت كە قەدەر پەیوەنـدیی بە مـردنیەوە نەدەكـرد، ئیتر بەچـی بڕیـار دەدەیت كە هەر دەمرد؟!

مەگەر ڕێبازی سوننەت و جەماعەت واز لێ بهێنیت و بڕۆیتە ناو ئەو تاقمە گومڕایانەی كە تەسەووری قەدەرێـكی جیایـان بـۆ "هۆكـار"ەكە و قەدەرێكی تریان بۆ "بەهۆكراو"ەكە كردووە، وەك جەبرییەكان..

یان "ئینکاریی قەدەر" بکەیت بە وێنەی موعتەزیلەکان.

بەڵام ئێمەی ئەهلی حەق دەڵێین:

ئەگەر تەقەی لێ نەکردایە مردنەکەی لای ئێمە نەزانراوە. جەبرییەکان دەڵێن: تەقەشی لێ نەکردایە هەر دەمرد. کەچی موعتەزیلەکان دەڵێن: گەر تەقەی لێ نەکات نامرێت.

شەشەم[١] : "مەیەلان" کە بناغەی سەرەکیی جوزئی ئیختیارییە، بەلای ڕێڕەوی "ماتوریدی"یەوە شتێکی "ئیعتباری"یە و دەکرێ بە دەستی مرۆڤ بێت، کەچی بەلای ڕێڕەوی "ئەشعەری"یەوە شتێکی مەوجوودە و بەدەست مرۆڤ نییە. بەڵام پێیان وایە کە هەڵسوکەوت کردن لەم مەیەلانەدا شتێکی ئیعتبارییە و بە دەستی مرۆڤە.

لەبەر ئەوە، چ ئەو مەیەلانە و چ هەڵسوکەوت کردن تیایدا، دوو شتی ئیعتیبارین و بوونی دەرەکیی ڕاستەقینەیان نییە. خۆ بوونی شتی گوێرەییش پێویستی بە هۆکارێکی تەواوەتیی ئەوتۆ نییە کە بە زەرووڕەت داخوازی هەڵگرتن و نەهێشتنی ئیختیار بێت، بەڵکو ئەگەر هۆکاری ئەو شتە گوێرەییە کەوتە دۆخی پلەی "ڕوجحان"ەوە، ئەوا دەگونجێ بمێنێتەوە و دەشگونجێ هەر لەو دەمەدا مرۆڤ وازی لێ بهێنێت، ئا لەو ساتەدا قورئان بە مرۆڤ دەڵێت: ئەمە کردەوەی خراپە، مەیکە!

بەڵێ، ئەگەر مرۆڤ بەدیهێنەری کردارەکانی بوایە و توانای بەدیهێنانی ببوایە ئەوا ئیختیار لە گۆڕێدا نەدەما و هەڵدەگیرا، چونکە دەستووری بڕیاردراوی زانستی ئوسووڵ و حیکمەت لەم بوارەدا ئەوەیە کە: "ما لم يجِبْ لم يوجَد" واتە گەر هەر شتێك بوونی پێویست نەبێت نایەتە

(١) ڕاستیەکە تایبەتە بە زانایانی تەواو وردەکارەوە. (دانەر)

"وجوود". بەو واتایەی دەبێ ئەو شتە "هۆکاری تەواوەتی"ی هەبێت ئنجا دێتە وجوود. خۆ "هۆکاری تەواوەتی"ش بە "زەرووڕەت" و "وجوب" داخوازی بەهۆکراو(معلول)ەکە دەبێت. ئەو کاتەش "ئیختیار" لە گۆڕێدا نامێنێت!

ئەگەر دەڵێیت: (تەرجیحدانی بێ تەرجیحدەر کارێکی مەحاڵە، کەچی بەدەستهێنان(کَسْب)ی مرۆڤ، کە تاوێ بە ئەنجامدانی کار و تاوێکی تر بە ئەنجامنەدانی، ناوی شتی ئیعتیباریتان لێ ناوە، داخوازی ئەوە دەبێت کە لە کاتی نەبوونی تەرجیحدەری موجیبدا تەرجیحی بێ تەرجیحدەر بدرێت، ئەمەش گرنگترین بناغەکانی زانستی کەلام هەڵدەوەشێنێتەوە)؟!

وەڵام: خۆتەرجیحدان(الترجُّح)ی بێ تەرجیحدەر (واتە بێ هۆکارێکی تەرجیحدەر) مەحاڵە، نەك تەرجیحدان(الترجیح)ی بێ تەرجیحدەر، کە دروستە و لە واقیعدا هەیە. چونکە ویستی خوای گەورە - کە یەکێکە لە سیفەتەکانی - ئەم کارە دەگرێتە ئەستۆ (واتە ئیختیاری خوای گەورە دەبێت بە تەرجیحدەر).

ئەگەر دەڵێیت: مادەم ئەو کەسەی قەتڵەکەی بەدی هێناوە خوای گەورەیە، ئیتر بۆچی بە من دەوترێت: قاتڵ؟

وەڵام: بەپێی دەستووری عیلمی صەرف: "ئیسمی فاعل"[١] لە "مەصدەر" وەردەگیرێت کە شتێکی گوێرەییە و، هەرگیز لە ئەنجامی مەصدەرەکە وەرناگیرێت کە کارێکی سابت و دیاری کراوە. جا مەصدەرەکە لەم کێشەیەدا دەستکەوتەکەی ئێمەیە و ئێمە ناونیشانی

---

(١) واتە: وەك "قاتڵ". (وەرگێڕ)

قاتڵمان لە ئەستۆدایە، بەڵام ئەنجـامی مەصـدەرەکە بەدیهـاتووی خـوای گەورەیە.

جا هەر شتێك بۆنی "بەرپرسیاری"ی لـێ بێـت هەرگیـز لە ئەنجـامی مەصدەرەکە وەرناگیرێت و لەو ئیشتیقاق ناکرێت.

حەوتەم: "ویستی جوزئی" یان "جوزئی ئیختیاری"ی مـرۆڤ لاوازە و شتێکی ئیعتیبارییە، کەچی خوای گەورە کە خاوەنی دانستی ڕەهـایە، ئەو ویسـتە جـوزئییە لاوازەی کـردووە بە مەرجـێکی ئاسـایی بـۆ ویسـتە کـوللییەکەی خـۆی. واتە وەك بڵێـی خـوای گەورە لە واتـا و ناوەرۆکـدا دەفەرموێت:

"ئەی بەندەکەی خۆم! تۆ هەر ڕێگایەك هەڵبژێریت من بۆ ئەو ڕێگـایە دەتدەمە بەر. لەبەر ئەوە، "بەرپرسیاری" تەنها لە ئەستۆی خۆتدایە".

بـۆ نمـوونە: ئەگەر منـاڵێکی دەستەوسـانی لاوازت لەسـەر شـانت هەڵگرت و سەربەستیت دایە دەست خۆی و پێـت وت: چ جێگایەکـت دەوێت دەتبەم بۆ ئەوێ، مناڵەکەش داوای کرد بـۆ سـەر چیـایەکی مەزن سەری بخەیت و تـۆش بـردت بـۆ ئەوێ. بەڵام منـاڵەکە لەوێ نەخـۆش کەوت یـان کەوتە خـوارەوە، بێگومـان پێـی دەڵێـت: تـۆ خـۆت داوای ئەمەت کرد. ئیتر سەرزەنشـتی دەکەیـت و، جـگە لە ئـازارەکەی خـۆی، ئازاری زللەی تەمێدانیشی بۆ زیاد دەکەیت!

خوای گەورەش - وَلِلّهِ المَثَلُ الأعلَى - بە هەمـان جـۆرە، ئەوەتـا ئەو خواوەندەی کە "أحكم الحاكمين"ە، "ویست"ی ئەم بەندەیەی خۆی، کە لەوپەڕی لاوازیـدایە، کـردووە بە مەرجـێکی ئاسـایی بـۆ ویسـتە هەمەکییەکەی خۆی.

پوختەی ئەم قسانە:

ئەی ئادەمیزاد! تۆ خاوەنی "ویست"ێکیت کە هەرچەندە لەوپەڕی لاوازیدایە، کەچی لە خراپکاری و کاولکاریدا دەستی درێژە و لە چاکەکاریدا دەستی کورتە. ئەم ویستەش ئەوەیە کە ناوی "جوزئی ئیختیاری"ی لێ نراوە.

جا تۆش - ئەی مرۆڤ! - "دوعا و پاڕانەوە" لەناو یەکێک لە دەستەکانی ئەو ویستەتدا دابنێ، تاکو درێژ ببێت و بگات بەو بەهەشتەی کە یەکێکە لە بەروبوومەکانی زنجیرەی چاکەکارییەکان و، بۆ ئەوەی بگەیت بە بەختەوەریی هەمیشەیی کە یەکێکە لە گوڵەکانی گوڵزاری بەهەشت..

دەستەکەی تری ئەو ویستەشت "داوای لێخۆشبوون"(الاستغفار)ی تێدا دابنێ، تاکو هێندە کورت ببێتەوە کە نەگاتە خراپکارییەکان و بەری ئەو درەختە نەفرەت لێکراوە کە درەختی زەققومی دۆزەخە!

واتە "پاڕانەوە و تەوەککول" هێزێکی گەورە بە مەیلی خێر دەبەخشن و، "تۆبە و ئیستیغفار"یش مەیلی خراپکاری دەشکێنن و ڕێ لە سنوورشکاندنەکانی دەگرن.

باسی سێهەم

باوەڕهێنـــان بە قەدەر، واتە بەوەی کە هەمـــوو شـــتێك بە تەقـــدیر و دەستنیشانکردنی خوای گەورەیە، یەکێکە لە پایەکانی ئیمان.

بەڵگە بێگومانەکانی قەدەریش هێندە زۆرن کە لە ژمارە نایەن، وا ئـێمە لێرەدا و لە ناوەندی پێشەکییەکدا، بە شـێوازێکی سـادە و ئاشـکرا، ڕادەی هێز و فراوانیی ئەم پایە ئیمانییە ڕوون دەکەینەوە.

پێشەکی:

هەمـــوو شـــتێك پـــێش ئەوەی ببێـــت و دوای ئەوەش کە دەبێـــت، لە کتێبێکدا نووسراوە. قورئانی پیرۆز لە زۆر ئایەتی پیرۆزیـدا بە ڕاشـکاوی ئەمەی ڕاگەیاندووە، وەك:

﴿وَلا رَطْبٍ وَلا يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ (الأنعام:٥٩).

ئنجـا سـەرجەمی بـوونەوەرانیش - کە قورئـانی گەورەی قـودرەتی خواوەنـدە - بە ئایەتەکـانی: ڕێسـا و، هاوسـەنگی و، ڕێکـوپێکی و، ئیمتیـاز و، وێنەکێشـان و، ئارایشـتدان و، ئـایەتە تەکوینییەکـانی تـری هاوچەشنیان، تەسدیقی ئەو حوکمەی قورئان دەکەن.

بەڵێ، نووسینە ڕێکوپێکەکانی کتێبـی بـوونەوەران و هاوسـەنگبوونی ئایەتەکانی، شایەتن لەسەر ئەوەی کە هەموو شتێك نووسراوە. بەڵـگەش لەسەر ئەوەی کە هەمـوو شـتێك پـێش ئەوەی پەیـدا ببێـت نـووسراوە و تەقدیر کراوە، هەموو ئەو "بنەما" و "تۆو" و "ئەندازە" و "وێنانە"ن کە دەبن بە شایەتی ڕاست لەسەری.. چونکە "تۆوەکان" - لە ڕاسـتیدا - بـریتین لە چەنـد وردیـلە سـندووقێکی ناسـك کە کـارگەی (ك.ن) دایهێنـاون و،

"قەدەر"یش پێڕستە بچکۆلەی وێنەی ئەوی تێدا داناوە و، توانستیش - بەپێی ئەندازەی دەستنیشانکراوی قەدەر - موعجیزە مەزنەکانی خۆی لەسەر ئەو تۆوە بچووکانە بنیات دەنێت و لەم پێناوەدا گەردیلەکان دەخاتە کار..

بەو واتایەی کە سەرجەمی ئەو کار و ڕووداوانەی بەسەر درەختدا دێن لە حوکمی ئەوەدان کە لە تۆوەکەیدا نووسرابن، چونکە تۆوەکان لە خۆیاندا سادەن و ماددەکانیشیان لە یەك دەچن و جیاوازییان لە نێواندا نییە.

پاشان میقدار و "ئەندازە"ی ڕێکخەری هەموو شتێك، بە ئاشکرا "قەدەر" دەردەخات. ئەوەتا ئەگەر بە وردی سەیری هەر زیندەوەرێك بکرێت دەردەکەوێت کە ئەو زیندەوەرە خاوەنی شێوە و ئەندازەیەکە و، دەڵێی لە قاڵبێك دەرهاتووە کە لەوپەڕی حیکمەت و وردەکاریدا بێت! بە ڕادەیەك کە دەریدەخات وەرگرتنی ئەو ئەندازە و شکڵ و شێوەیە لە لایەن ئەو زیندەوەرەوە یان هی قاڵبێکی ماددیی نائاسایی وەهایە کە تابڵێی پێچاوپێچ و سووچ و پەنا و لار و لەوێریی تێدا بێت.. یاخود توانستی خوای گەورە بە قاڵبێکی مەعنەوییی زانیاری و هاوسەنگی قەدەر ئەو شکڵ و شێوەیەی بە بەر بڕیوە و کردوویەتە بەر ئەو درەختە یان ئەو زیندەوەرە.

ئێستا سەرنج لەم درەختە یان لەم زیندەوەرە بدە، دەبینیت گەردیلە کەڕ و کوێرە بێگیانەکان، کە هیچ هەست و نەستێکیان تێدا نییە و شێوەشیان لە یەك دەچێت، لە گەشەکردنی شتان و ئەندامەکانی ئەو درەختە یان ئەو زیندەوەرەدا، دەجووڵێن و پاشان لە چەند سنوورێکی

دیاریکراودا بە وێنەی کەسێکی شارەزا و زانا بە جێ و شوێنی سوود و بەروبوومەکان ڕادەوەستن، پاشان شوێنەکانیان دەگۆڕن بە چەشنێك کە دەڵێی ئامانجێکی یەکجار مەزنیان لەم جێگۆڕینەدا ببێت!

واتە: "گەردیلەکان" بەپێی ئەم ئەندازە و قاڵبە مەعنەوییەی کە لە قەدەرەوە هاتووە و بەگوێرەی ئەو فەرمانە مەعنەوییەی کە لەو ئەندازەیەوە بۆیان دەردەچێت، دەجووڵێن و ڕەفتار دەکەن.

جا مادەم تا ئەم ڕادەیە قەدەر لە شتە ماددییە بینراوەکاندا ببێت و دەربکەوێت، ئەوا دەبێ بارودۆخی هەموو ئەو شتانەی کە هەن و ئەو وێنە و شێوانەش کە دەیانپۆشن و ئەو جموجوولانەش کە بە درێژایی ڕۆژگار ئەنجامیان دەدەن، بە هەمان جۆر، هەموویان شوێنکەوتەی ڕێکوپێکیی ئەندازە دیاریکراوەکانی "قەدەر" بن.

بەڵێ، دوو درەوشانەوەی قەدەر لە "تۆو"دا هەیە، واتە بە دوو شێوە قەدەری تێدا دەردەکەوێت:

یەکەم: دەرکەوتنێکی "بەدیهی"یە و، بە ئاماژە "کیتابی موبین" دەردەخات، کە ناونیشانی ویستی خوای گەورە و فەرمانە تەکوینییەکانە.

دووهەم: دەرکەوتنێکی "نەزەری"یە، واتە بە ژیری پەیی پێ دەبرێت. ئەم یەکەیان بە هێما "ئیمامی موبین" ڕادەگەیەنێت کە ناونیشانی فەرمان و زانستی خوای گەورەیە.

هەرچی "قەدەری بەدیهی"یە ئەوا بریتییە لە بارودۆخ و، چۆنێتی و، شکڵ و شێوە "ماددی"یەکانی ئەو درەختە، کە هەموویان لەو تۆوەدا دانراون و لە پاشەڕۆژدا بەرجەستە دەبن و بە چاو دەبینرێن.

"قەدەری نەزەری"ش بریتییە لەو بارودۆخ و شکڵ و شێوە و جموجووڵ و تەسبیحاتانەی "درێژایی ژیانی درەخت" کە لەو تۆوە بەدی

دەهێنرێن و بە "مێژووی ژیانی درەخت" ناو دەبرێن. جا ئەو بارودۆخ و شکڵ و شێوە و کاروبارانە، هەموو کاتێك ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا هەمیشە ئەندازەیەکی قەدەریی ڕێکوپێکیان هەیە. وەك بە ئاشکرا لە پەل و گەڵای درەختەکاندا دەبینرێت.

جا ئەگەر لە شتە ئاسایی و سادەکاندا "قەدەر" ئاوا دەربکەوێت، ئەوا دەبێ شتان - پێش بوون و پەیدابوونیان - هەموویان لە کتێبێکدا نووسرابن. ئەمەش دەتوانرێت بە کەمێك بیر لێکردنەوە مرۆڤ لێی تێبگات و پەیی پێ ببات.

بەڵگەی ئەوەش کە هەموو شتێك - دوای پەیدابوونی - مێژووی ژیانەکەی نووسراوە، ئەو گشت بەروبوومانەیە کە هەواڵی "کیتابی موبین" و "ئیمامی موبین"مان دەدەنێ و.. هێزی پارێزکار(الحافظة)ی مرۆڤیشە کە ئاماژە بۆ "لوح المحفوظ" دەکات و هەواڵی بوونی ئەو لەوحە ڕادەگەیەنێت.. هەموو یەکێك لەمانە، نیشانە و شایەتێکی ڕاستن لەسەر نووسراویی مێژووی ژیانی شتان لە دوای پەیدابوونیان.

بەڵێ، "تۆو"ی هەموو بەرێك - کە لە حوکمی دڵی ئەو بەرەدایە - دواڕۆژ و مێژووی ژیانی سەرجەمی بەسەرهاتەکانی درەختەکەی تێدا دەنووسرێن.

هەروەها هێزی پارێزکاری مرۆڤیش - کە لە بچووکیدا هێندەی تۆوە خەرتەلەیەك دەبێت - دەستی "قودرەت"ی خوای گەورە زۆر بە وردی و بە قەڵەمی "قەدەر" مێژووی ژیانی مرۆڤ و بەشێك لە ڕووداوەکانی جیهانی ڕابوردووی ئەوی تێدا دەنووسێت. وەك بڵێی "هێزی پارێزکار"ی مرۆڤ بەڵگەنامە و پەیماننامەیەکی بچووکی لاپەڕەی کردەوەکان(صحیفة

الأعمال) بێت و، دەستی قـودرەت دابێتـی بە مـرۆڤ و، لە گۆشـەیەکی مێشکیدا بۆی دانابێت، تـاکو یـادی کـاتی لێپرسـینەوەی پـێ بکـاتەوە و دڵنیاشی بکات کە دروستکردنی ئەم ئاڵوگۆڕ و فەنا و زەوال و نەمانانە بۆ ئەوەیە کە ئاوێنەی "مانەوە" بن و خواوەندی بەتواناش وێنەی "هُويَّة"ی[1] شـتانی فـانی و لەناوچوویـان تێـدا دەکێشـێت و، چەنـد لەوحـێکن کە خواوەندی پارێزکاری زانا واتای شتە فانییەکانیان تێدا دەنووسێت.

لەمانەی پێشەوە تێدەگەین کە:

لە کاتێکدا ژیانی ڕووەك، کە نزمترین و سادەترینی جۆرەکـانی ژیـانە، تا ئەم ڕادەیە ملکەچی ڕێسای "قەدەر" بێت، ئەوا دەبێ ژیانی مـرۆڤ، کە لە بەرزترینـی پلەکـانی ژیانـدایە، بە خـۆی و سـەرجەم بەش و لـق و پەلەکانیەوە، بە قەڵەمی "قەدەر" نووسرابێت و شێوەکانیشـیان بە پێـوەری قەدەر کێشرابێت.

بەڵـێ، هەروەك دڵـۆپە بارانەکـان هەواڵـی هەوریـان پێـیە و، نمـی ئاوەکانیش بەڵگەی بـوونی کانیاوەکـانن و، بەڵگەنامەکـانیش ئامـاژە بـۆ بوونی تۆمارە گەورەکان دەکەن..

بە هەمان جۆر، بەری درەخت و، ئاوی مەنی و، ناوك و تۆوەکـان و، وێنە و شێوەکان، کە لەبەر چاوماندان و لە حوکمی چەند نمێکی قەدەری بەدیهـی (واتە ڕێکـوپێکیی مـاددیی نـاو زینـدەوەران)دان و، وەك چەنـد دڵۆپێکی قەدەری نەزەری (واتە ڕێکوپێکیی مەعنەوی و زیندەیی) وان و، بە وێنەی بەڵگەنامەکانی ئەو قەدەرە نەزەرییەن..

---

(١) هُويَّة: زاراوەیەکی فەلسەفییە، واتە: ئەو حەقیقەتە ڕەهایەی کە ڕاستییەکان لە ئامێز دەگرێت، کتومت وەك ئەو تۆوەی کە درەختەکەی لەخۆ گرتووە. بڕوانە: "التعریفـات للجرجانـي ص١٤٠". (وەرگێڕ)

هەموو ئەمانە، بە هەمان جۆر و بە بێگومانی، دەبن بە بەڵگە لەسەر:

"کیتابی موبین" کە تۆماری ویستی خوا و فەرمانە تەکوینییەکانیەتی و، "ئیمامی موبین"یش کە لەوحی مەحفووز و دیوانی زانیاریی خوای گەورەیە.

ئەنجام:

مادەم ئێمە دەبینین کە:

یەك بە یەکی گەردیلەکانی هەموو زیندەوەرێك، لە دەمی نەشونما و گەشەکردنیدا، بەرەو چەند سنوور و کۆتاییەکی لار و پێچاوپێچ دەڕوات و لەوێ ڕادەوەستێت و، ئنجا ڕێگاکەی دەگۆڕێت تاکو لەو کۆتاییانەدا حیکمەت و سوود و بەرژەوەندی بەرهەم بهێنێت، ئەوا بە ئاشکرا و بەداهەت دەزانرێت کە وێنەی ئەندازەی ڕواڵەتیی ئەو شتە بە قەڵەمی قەدەر نووسراوە.

بەم جۆرە، "قەدەری بەدیهی و بینراو" دەبێت بە بەڵگە لەسەر ئەو سنوورە ڕێکوپێك و بەرهەمبەخش و کۆتاییە بەسوودانەی حاڵەتە مەعنەوییەکانی ئەو زیندەوەرانە، کە ئەوانیش بە قەڵەمی قەدەر وێنەیان کێشراوە. کەواتە "قودرەت" سەرچاوەیە و "قەدەریش" ڕاستەیە، قودرەت لەسەر ڕاستەی قەدەر ئەو کتێبە مەعنەوییەی واتا و ناوەرۆکەکانی ئەو زیندەوەرە دەنووسێت و شێوەکەی دەکێشێت!

مادەم بە بێگومانی پەی دەبەین بەوەی کە هەرچی سنوور و بەروبووم و کۆتایی خاوەن حیکمەت هەن، تێکڕا بە قەڵەمی قەدەری ماددی و مەعنەوی وێنەیان کێشراوە، ئەوا دەبێ سەرجەمی ئەو حاڵەت و بارودۆخانەی زیندەوەریش کە لە درێژایی ژیانیدا بەسەریان دەبات، بە هەمان جۆر بە قەڵەمی ئەو قەدەرە نووسرابن و وێنەیان کێشرابێت،

چـونکە هەرچەنـد لە مـاوەی ژیانیـدا چەنـدین وێـنە و شـکڵ و شـێوە دەگۆڕێت، کەچی مێژووی ژیـانی بە ڕێکـوپێکی و بەپێـی ڕێسـا بەسـەر دەچێت. جا مادەم قەڵەمی قەدەر بەسەر هەموو زیندەوەراندا فەرمانڕەوا و دەستەڵاتدار بێت، بێگومان دەبێ مێژووی ژیانی مرۆڤیش - کە کامڵترینی بەروبوومی درەختـی جیهـان و، جێنشـینی زەوی و، هەڵگـری ئەمـانەتی هەرە مەزنە - لە هەموو شتێك زیاتر ملکەچی "یاسای قەدەر" بێت.

ئەگەر کەسێك بڵێت:

قەدەر کەلەپچەی کردووین و سەربەستیی لـێ سـەندووینەتەوە، ئایـا نابینیت "ئـیمان بە قەدەر" قورسـایی دەهـاوێتە سـەر "دڵ" و بێـزاریش لە "گیـان"دا پەیـدا دەکـات، لە کاتێکـدا کە "دڵ" و "گیـان" تاسـەمەندی سەربەستی و بڵاوبوونەوە و گەشت و گەڕانن؟

لە وەڵامدا دەڵێین:

نەخێر هەرگیز وا نییە.. "قەدەر" هەروەك نابێت بە مایەی دڵتەنگـی، لە هەمـان کاتیشـدا ڕۆحسـووکی و حەوانەوە و دڵخـۆشی و ڕوونـاکییەکی هێندە بێسنوور بە دڵ و گیانی مرۆڤ دەبەخشێت کە ئاسایش و ئارامی و حەوانەوە و دڵنیایی بۆ مرۆڤ دەهێنێتەدی..

چونکە ئەگەر مـرۆڤ ئـیمانی بە "قەدەر" نەبێـت دەبـێ لە بـازنەیەکی تەسك و لە نێوان سەربەستییەکی جوزئی و خۆڕزگارکردنێکی کاتیـدا، بە ئەندازەی دنیا کۆڵی قورس لە ئەسـتۆی لاوازی "گیـان"ی خـۆی بنێـت! چونکە مرۆڤ لە لایەکەوە پەیوەنـدیی لەگەڵ سەرانسـەری بوونەوەرانـدا هەیە و، ئامانج و ئاواتەکانیشی - لە لایەکی ترەوە - ئەوەندە زۆرن کە هەر کۆتاییان پـێ نـایەت، کەچـی لە بەرامـبەر هەمـوو ئەوانەوە توانسـت و

ویست و سەربەستییەکەی خۆی هێندە کەم و دەستکورتە کە هێشتا بەشی هێنانەدیی یەك لە ملیۆنی ئەو ئامانج و ئاواتانەی ناکەن!!

ئا لێرەدا تێدەگەین کە ئەگەر مرۆڤ ئیمانی بە قەدەر نەبێت چەندە گرفتاری قورسایی مەعنەوی دەبێت و تا چەندەش جیهانە مەعنەوییەکەی سامناك و ترسناك دەردەچێت!

بەڵام "ئیمان بە قەدەر" وا لە مرۆڤ دەکات کە هەموو ئەو کۆڵانە لە ئەستۆی خۆی دابماڵێت و بیانخاتە ناو کەشتیی قەدەرەوە! کە ئەمەش دەبێتە مایەی ئەوەی حەوانەوەیەکی تەواوی پێ ببەخشێت و، بەم ئیمانە مەیدانێکی یەکجار فراوانی هاتوچۆ کردن لە بەردەم "گیان" و "دڵ"ی مرۆڤدا دەکرێتەوە و لە ڕێی گەیشتنیان بە کەماڵاتیاندا بە سەربەستییەکی ڕاستەقینە و تەواو لەو مەیدانەدا دەڕۆن و هەنگاو دەنێن.

هەر ئەم ئیمانە، سەربەستییە جوزئییەکەی "دەروونی بەدخواز" لەو دەروونە دەسێنێتەوە و، فیرعەونایەتی و پەروەردگارێتییە(وەهمی)ەکەی دەشکێنێت و، لە هەڵسوکەوتە چەواشە و هەڵەشەکانی کەم دەکاتەوە و سنوورێکیان بۆ دادەنێت.

"ئیمان بە قەدەر" هێندە بەلەزەتە کە هیچ تام و چێژێکی دیکەی پێ ناگات و، بەختەوەرییەکە هیچ بەختەوەرییەکی تری لە دوا نییە! جا لەبەر ئەوەی ناتوانین پێناسەی "لەزەت" و "بەختەوەری" بکەین، ناچارین بەم نموونەیەی خوارەوە ئاماژەیان بۆ بکەین:

دوو پیاو پێکەوە دەڕۆن بۆ پایتەختی پادشایەکی مەزن.و، دەچنە ناو کۆشکی پڕ لە شتانی سەیر و سەرسووڕهێنەری پادشاوە..

یەکێکیان: پادشا ناناسێت و، دەیەوێت بە دزییەوە لەناو کۆشکەکەدا نیشتەجێ ببێت و، ژیانی لەوێدا بە زەوتکردنی ئەو ماڵ و سامانانە بەسەر

بەرێت و، لەناو باخچەی کۆشکەکەدا کار بکات. بەڵام بەڕێوەبردن و کار بەڕێکردنی ئەو باخچەیە و ڕێکخستنی دەرامەتەکانی و بەگەڕخستنی مەکینە و ئامێرەکانی و ڕۆژیدانی زیندەوەرە نامۆ و سەیرەکانی و کارە قورسەکانی تری هاوچەشنی ئەمانە، گرفتاری نیگەرانی و دڵەڕاوکێیەکی بەردەوامیان کرد، بە ڕادەیەکی ئەوتۆ کە ئەو باخچە ڕەنگینە بەهەشت ئاسایەی لە بەرچاودا وەك دۆزەخێك لێ هات و نەیدەتوانی تیایدا بژی، چونکە خەفەت و ئازاری بەدەست هەموو ئەو شتانەوە دەچەشت کە لە سەرپەرشتیکردن و بەڕێوەبردنیاندا دەستەوسان دەبوو، هەردەم کاتەکانی بە ئاخ و حەسرەت و پەژارەوە بەسەر دەبرد. تا لە ئەنجامدا، لە تۆڵەی بێ ئەدەبی و ڕەفتاری هەڵە و خراپی خۆی و بۆ مەبەستی تەمێکردنی، خرایە ناو بەندیخانەوە.

بەڵام پیاوی دووهەم: پادشا دەناسێت و، خۆی بە میوانی ئەو دادەنێت و، لەو باوەڕەدایە کە سەرجەم کاروبارەکانی کۆشك و باخچەکە بەوپەڕی ئاسانی و بەپێی ڕێسا و یاسا و لەسەر بەرنامە و نەخشە و پلانێکی دەستنیشانکراو بەڕێوە دەبرێن و، هەرچی قورسی و ئەرکی سەخت هەن بە یاسای پادشای دەسپاردن و، بە دڵنیاییەکی تەواوەتی و بێگەردییەکی تەواو سوودی لە چێژ و لەزەتەکانی ئەو باخچە ڕەنگینە بەهەشت ئاسایە وەردەگرت و، دەبینی هەموو شتێك بە ڕاستی جوانە و، پشتی بە سۆز و بەزەیی پادشا و جوانیی یاسا کارگێڕەکانی ئەو دەبەست.. بەم جۆرە، ژیانی خۆی لەوێدا، لە ناوەندی چێژ و لەزەت و بەختەوەریی تەواوەتیدا، بەسەر دەبرد.

بۆ خۆت لەم نموونەیەوە لە نهێنییەکی "مَنْ آمَنَ بالقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الكَدَرِ" تێبگە!

باسی چوارەم

ئەگەر دەڵێـت: لە باسی یەکەمدا چەسپێنرا کە هەمـوو شـتێکی قەدەر خێر و جوانە، تەنـانەت ئەو شـەڕەش کە لە قەدەرەوە دێـت هەر خێـرە و ناشـیرینییەکەشی جـوانە.. بەڵام خـۆ ئەو بەڵا و موسـیبەتانەی کە لەم خانەیەی دنیادا نازڵ دەبن ئەم بڕیارە زامـدار دەکەن و ئەم چەسـپانەش لە جێی خۆیدا دەلەقێنن؟

لە وەڵامدا دەڵێین:

ئەی نەفسی خۆم و ئەی هاوڕێکەم!

ئەی ئەو دوانەی کە لەبەر سۆز و شەفەقەتی لەسنووربەدەرتان ئازاری زۆر دەچێژن!

بزانن کە:

"**بوون**" سەرانسەر خێرە و.. "**نەبوون**"یـش سـەرتاپا شـەڕ و خـراپەی بێگومانە..

بەڵگەش لەسەر ئەمانە بریتییە لەوەی کە هەرچی چاکە و کەمـاڵات و ڕەوشت و خووی باش هەن هەموویان دەگەڕێنەوە بۆ "بوون" و، بناغەی سەرجەمی گوناهەکان و بەڵا و موسیبەت و ناتەواوییەکانیش "نەبوون"ە.

جا لەبەر ئەوەی "نەبوون" شەڕێکی سەرتاسەرییە، ئەوا ئەو حـاڵەت و بارودۆخانەی کە ئەنجامەکانیان "نەبوون"ە، یان بـۆنی "نەبـوون"یـان لـێ دێت، ئەوانیش بە هەمان جۆر شەڕیان لەخۆ گرتووە..

لەبەر ئەوە، ئەو "ژیـان"ەی کە درەخشـانترین ڕوونـاکیی "بـوون"ە بە ئاڵوگۆڕبوونی لە نێوان چەند حاڵەتێکی جۆراوجۆردا، بەهێز دەبێـت و..

بە چەنـد بـارودۆخێکی جیاجیـا کە دێـنە ڕێـی، پـاڵفتە دەبێـت و.. بەو چـۆنێتییە جۆراوجـۆرانەی کە دەیـانگرێتەخۆ، ئەو بەروبوومـانە بەرهەم دەهێنێت کە لێیەوە چاوەڕوان دەکرێن و.. بەو قۆنـاغە جیاجیایـانەش کە یەك لە دوای یەك دەیانگۆڕێت، نەخـش و نیگارەکـانی نـاوە جوانەکـانی "بەخشندەی ژیان" بە چەشنێکی ناسك و نیان ڕوون دەکاتەوە.

لەسەر بناغەی ئەم ڕاستییە، گەلـێ حـاڵەت و بـارودۆخی جیاجیـا لە شێوەی ئازار و بەڵا و موسیبەت و گیروگرفتدا دێنە ڕێـی زینـدەوەران و، بەمانەش ڕووناکییەکانی "بوون" لە ژیانی ئەواندا بەردەوام نوێ دەبنەوە و، تاریکاییەکانی "نەبوون"یشیان لێ دوور دەکەوێـتەوە و، بەم پێـیە ژیانیـان پـاڵفتە دەبێـت و خـاوێنی بەدەسـت دەهێنێـت. چـونکە وەسـتان و، بێدەنگی و، بێکاری و، حەوانەوە و، بەردەوامبـوونی هەر شـتێك لەسـەر دۆخ و ڕەوتی خۆی.. بە "نەبوون" دادەنرێت لە چۆنێتی و بارودۆخەکانی ئەو شتانەدا. تەنانەت لەو حاڵەتانەدا کە شتان لە یەك دۆخدا دەمێـنەوە و ئاڵوگۆڕیـان بەسـەردا نـایەت، مەزنـترین تـام و چێـژ، بەرە بەرە، کەم دەکاتەوە و لەزەتی خۆی لەدەست دەدات.

پوختەی ئەم قسانە:

مادەم "ژیان" نەخشـونیگاری نـاوە جوانەکـان دەردەخـات، ئەوا هەر شتێکیش بێتە ڕێی ئەو ژیانە هەر بە جوان دادەنرێت.

بۆ نمـوونە: سـنعەتکارێکی کـارامەی دەوڵەمەنـد، پیـاوێکی هەژار بە کـرێیەکی دیـاریکراو دەگرێـت تـاکو بـۆ مـاوەی یەك سـەعات دەوری "مۆدێـل" ببینێـت لە پیشـاندانی ئاسـەواری سـنعەتە جوانەکـانی ئەو سـنعەتکارە و دەرخسـتنی مەودای سـەروەتە بەنرخەکەیـدا. ئیتر بـۆ ئەم مەبەستە بەرگێکی یەکجار جوان و ناوازەی چنراوی سنعەتی خۆی لەبەر

دەکات و چەند کردار و بارودۆخ و شێوەیەکی جۆراوجۆر بەو کرێکارە ئەنجام دەدات و تاوێك بەرگێکی کورتی لەبەر دەکات و تاوێك بەرگێکی درێژ، تاوێکی تر ئەو بەرگەی بەری دەبڕێت و لێی دەقرتێنێت و تاوێکی دی دەیگۆڕێت... هتد، هەموو ئەمانەش لە پێناوی دەرخستنی کارە دەراساکانی سنعەتی خۆی و ناوازەیی کارامەییەکەی..

ئایا ئەو هەژارەی کە بە کرێ ئەو کارەی گرتە ئەستۆ، مافی ئەوەی هەیە بەو سنعەتکارە کارامەیە بڵێت: "تۆ کە داوام لێ دەکەیت تاوێك خۆم لار بکەمەوە و تاوێکی تر ڕاست ببمەوە، ماندووم دەکەیت و.. بە بڕین و کورتکردنەوەی ئەم کراسە جوانەی بەریشم ڕوخساری کراسەکە دەشێوێنیت"؟ یان مافی ئەوەی هەیە پێی بڵێت: "ستەمت لێ کردم و بێ ویژدانیت لەگەڵدا بەکارهێنام"؟!

کردگاری مەزن و بەدیهێنەری خاوەنی جوانیش - وَلِلّٰهِ المَثَلُ الأعلَیٰ - بە هەمان جۆرە، چونکە هەردەم ئەو کراسە دەگۆڕێت کە کردوویەتیە بەر گیانداران و، چەند حاڵەتێکی زۆریان بەسەردا دەهێنێت بۆ ئەوەی نەخشونیگاری ناوە جوانەکانی خۆی دەربخات و، هەمیشە ئاڵوگۆڕ دەهێنێت بەسەر ئەو کراسەی کە بە لایەنە ناسك و هەست و نەستەکانی چەشنی چاو و، گوێ و، دڵ و، ژیری و، هاوچەشنیان ڕازاندوویەتیەوە.

جا لە نێوان ئەو بارودۆخانەی کە بەڵا و موسیبەتیان لە ئامێز گرتووە، چەند نوورێکی جوانییەکی ناسك و نیان هەیە، کە بۆ مەبەستی دەرخستنی حوکمی هەندێ لە ناوە جوانەکان و، لە ناوەندی بریسکانەوەی حیکمەتی خوای گەورەدا، تیشکەکانی میهرەبانیی ئەو خواوەندەیان تێدا دەردەکەوێت.

کۆتایی

(ئەمانەی خوارەوە پێنج بڕگەن کە دەروونی بەدخوازی نەزان و بەخۆنازو لەخۆبایی و ڕیاکار و لە خۆڕازیبووی "سەعیدی کۆن"یان دەمکوت کرد)!

بڕگەی یەکەم:

مادەم شتان هەن و بە وردی دروست کراون، ئەوا دەبێ سنعەتکارێکی کارامە دروستی کردبن. چونکە لە وتەی بیست و دووهەمدا بە شێوەیەکی گومانبڕ چەسپاندمان کە:

ئەگەر بەدیهێنانی سەرجەمی شتان نەدرێنە پاڵ خوای تاك و تەنیا، ئەوا بەدیهێنانی هەر شتێك بە ئەندازەی بەدیهێنانی هەموو شتان دژوار دەبێت و.. ئەگەر دروستکردنی هەموو شتانیش بدرێنە پاڵ خواوەندی تاکی تەنیا، ئەوا هێندەی ئاسانیی بەدیهێنانی یەك دانە شت بەدیهێنانی هەموو شتان ئاسان دەبێت!

جا مادەم ئەو کەسەی کە ئاسمانەکان و زەویی دروست کردووە خواوەندی تاك و تەنیایە، ئەوا هەرگیز ئەو داهێنکارە ناوازە و دانایە بەروبووم و ئەنجام و ئامانجەکانی زەوی و ئاسمانەکان - کە گیاندارە خاوەن ژیانەکانن - بە غەیری خۆی ناسپێرێت، نەبادا کاروبارەکان

تێکبچن و، هەرگیز ناشیانداتە دەست کەسانی تر بۆ ئەوەی گاڵتە بە کـارە خاوەن حیکمەتەکانی نەکرێت و، ئەو بەروبووم و ئاکـام و ئامانجـانەش لەنـاو نابـات و، هەرگیـز پەرسـتش و شوکرانەشـیان بە غەیـری خـۆی ناسپێرێت!

بڕگەی دووهەم:

ئەی نەفسی لەخۆبایی!

لە خـۆت بـایی مەبە و شـانازی مەکە! چـونکە تـۆ لە "قەدی مێـو" دەچیت، ئەوەتا ئەو قەدە خۆی هێشووە ترێکانی بە خۆیدا هەڵنەواسـیوە، بەڵکو غەیری خۆی ئەو هێشووانەی پێدا هەڵواسیون!!

بڕگەی سێهەم:

ئەی نەفسی ڕیاکارم!

نەکەیت لە خۆت بایی ببیت و بڵێیت: "من خزمەتی ئایینم کـردووە". چونکە فەرموودەی پیرۆز بە ڕاشکاوی دەفەرموێت: "إنَّ اللّهَ ليؤيِّـدُ هـذا الدِّينَ بالرَّجلِ الفاجر"[1] کەواتە دەبێ تۆ خۆت بەو مرۆڤە فاجرە دابنێیت، چونکە تۆ دەروونێکی پاکژ نەکراویت!

ئەوەش بزانە کە خزمەتگوزارییەکانت بـۆ ئـایین و پەرستشـەکانت، لە ڕاستیدا بریتین لە شوکرانەبژێریی ئەو نیعمەتـانەی کە خـوای گەورە پێـی بەخشیوویت و، ئەنجامدانی فەرمانبەریی فیترەت و، بەجێهێنـانی فەرزی ئەستۆی بەدیهێنانت و، ئاکامی سنعەتی خوای گەورە لە تۆدا. ئەمە بـاش بزانە و، خۆت لە ڕیاکاری و لەخۆ ڕازیبوون، ڕزگار بکە!

---

(١) روى البخاري أن النبي ﷺ قال لبلال: قم فأذِّنْ. لا يدخُلُ الجنةَ إلاّ مـؤمِنٌ. وإنّ اللّهَ ليؤيِّدُ هذا الدينَ بالرجل الفاجر. (وەرگێڕ)

بڕگەی چوارەم:

ئەگەر دەتەوێت زانستی حەقیقەت و دانایی ڕاستەقینەت دەست بکەوێت، ئەوا "خواناسی" بەدەست بهێنە! چونکە حەقیقەت و ڕاستیی گشت بوونەوەران چەند تیشکێکی ناوی "الحق"ی خوای گەورەن و، جێی درەوشانەوەی ناوە جوانەکان و سیفەتە مەزنەکانی ئەون.

ئەوەش بزانە کە "ڕاستیی" هەموو شتێك، چ ماددی بێت چ مەعنەوی، چ شتێکی جێگیر بێت و چ شتێکی کاتی و لەناوچوو بێت، هەریەکەیان پاڵیان بە نوورێکی ناوە جوانەکانی خوای گەورەوە داوە و لەسەر حەقیقەتێك دامەزراوە. دەنا وێنە و شێوەیەکی دوور لە "ڕاستی" و بە بێ گرنگی و بایەخ دەبێت.

لە کۆتایی وتەی بیستەمدا شتێکمان لەم بابەتە باس کردووە.

ئەی نەفسەکەم!

ئەگەر تۆ تاسەمەندی ئەم دنیایت و لە مردن هەڵدێیت، ئەوا بە دڵنیایی بزانە کە ئەو شتەی بە گومانی خۆت بە ژیانی دادەنێیت تەنها ئەو "خولەك"ەیە کە تیایدایت و، کاتەکانی پێش ئەم خولەکە و شتە دنیاییەکانی ناویشیان، هەموویان مردوون..

ئنجا کاتی دوای ئەم خولەکە و شتانی ناویشی سەرانسەر هیچ و "نەبوو"ن!

واتە ئەو ژیانە فانییەی کە پێوەی دەنازیت و پێی مەغروور بوویت تەنها یەك دەقیقەیە. تەنانەت هەندێ لە کەسانی وردکاری ئەهلی تەدقیق وتوویانە:

ژیان تەنها دەهەم بەشی یەك لەسەر دەی دەقیقەیەکە، بگرە یەك ثانی بە خورەمە!

ئا لێرەوەیە کە هەندێ لە ئەولیا و پیاوچاکان دنیایان بە "عەدەم" داناوە لەو ڕووەوە کە دنیایە.

جا مادەم وایە، ئەوا تۆش - ئەی نەفسەکەم! - واز لە ژیانی ماددی و نەفسی بهێنە و، بە پلەکانی ژیانی "دڵ و ڕۆح و سیرڕ"دا سەربکەوە و، بڕوانە کە چەندە بازنەی ژیانی ئەمانە فراوانە! ئەوەتا ئەو ڕابوردوو و داهاتووەی کە سەبارەت بە تۆوە مردوون، کەچی سەبارەت بەوان زیندوون و خاوەنی وجوودن.

مادەم وایە..

ئەی نەفسەکەم! تۆش وەك "دڵ"م..

بە ئەشکی گەش

هانا بۆ فریادڕەس بەرە.

بڵێ: من خۆم "فانی"م..

ئیتر "فانی"م ناوێ..

دەستەوسانم.. کۆڵەوارم..

شتی "دەستەوسان"م ناوێ!

"ڕۆح"ی خۆمم بە خواوەندی "ڕەحمان" سپارد..

هیچ کەسێکی دیکەم ناوێ!

بەڵکو تەنها ئەوم دەوێ..

یاری باقیی فانینەبووی تاکم دەوێ.

من گەردیلەم..

بەڵام خۆری ئاوانەبووی هەمیشە بێباکم دەوێ.

خۆم لە خۆمدا هیچی تەواو هیچم، کەچی

سەرانسەری بوونەوەری پاکم دەوێ.

بڕگەی پێنجەم:

ئەم بڕگەیەم بە زمانی عەرەبی بە دڵدا هات و هەر بەو جۆرەش بە زمانی عەرەبی نووسرا و، ئاماژەیە بۆ یەکێك لە سی و سێ پلەکانی زیکری "اللّٰهُ أكبر":

"اللّٰهُ أكبرُ، إذْ هُوَ القديرُ العليمُ الحَكيمُ الكريمُ الرَّحيمُ الجميلُ النَّقَّاشُ الأزَلِيُّ الَّذي ما حقيقةُ هذه الكائناتُ كُلاً وجُزءاً وصحائفَ وطبقاتٍ، وما حقائقُ هذه الموجوداتُ كُلِّياً وجُزئياً ووجوداً وبقاءً إلاّ:

خطوطُ قلَمِ قضائه وقَدَرِه وتنظيمِه وتقديرِه بِعِلْمٍ وحِكمةٍ..

ونقوشُ بَركارِ عِلمِه وحِكمتِه وتصويرِه وتدبيرِه بصُنعٍ وعِنايةٍ..

وتزييناتُ يدِ بيضاءِ صُنعه وعنايته وتزيينه وتنويرِه بلُطْفٍ وكَرَمٍ..

وأزاهيرُ لطائفِ لُطفِه وكَرَمِه وتَوَدُّده وتَعَرُّفه برَحْمَةٍ ونِعْمَةٍ..

وثمَرَاتُ فيّاضِ رحمتِه ونعمتِه وتَرَحُّمِه وتَحَنُّنِه بجَمالٍ وكمالٍ..

ولَمَعاتُ وتجَلِّياتُ جماله وكماله بشهادات تفانيَةِ المَرايا وسَيَّاليَّةِ المَظاهِرِ مع بقاءِ الجمالِ المُجَرَّدِ السَّرْمَديِّ، الدَّائمِ التَّجَلِّي والظُّهورِ، علَى مَرِّ الفُصُولِ والعُصُورِ والدُّهورِ، ودائِمِ الإنعامِ علَى مَرِّ الأنامِ والأيّامِ والأعوامِ.

نعَمْ، فالأثَرُ المُكَمَّلُ يدلُّ ذا عقلٍ علَى الفعلِ المُكَمَّلِ..

ثم الفِعلُ المكمَّلُ يدلُّ ذا فهمٍ علَى الإسمِ المُكَمَّلِ..

ثم الإسمُ المكمَّلُ يدلُّ بالبَداهةِ علَى الوصفِ المُكَمَّلِ..

ثم الوصفُ المكمَّلُ يدلُّ بالضرورةِ علَى الشَّأن المُكَمَّلِ..

ثم الشَّأنُ المكمَّلُ يدلُّ باليقينِ علَى كمالِ الذَّاتِ بما يليقُ بالذَّاتِ وهو الحقُّ اليقينُ.

نعم تَفَانِي المِرآةِ.. زوالُ الموجوداتِ.. مع التَّجَلِّي الدائِمِ.. مع الفَيْضِ المُلازِمِ:

مِن أظهَرِ الظَّواهِرِ أنَّ الجمالَ الظاهِرَ ليسَ مُلكَ المَظاهِرِ.. مِنْ أفصَحِ تِبيانٍ.. مِن أوضَحِ بُرهانٍ للجمالِ المُجَرَّدِ للإحسانِ المُجَدَّدِ للواجِبِ الوجودِ.. للباقِي الوَدُودِ".

اللَّهُمَّ صَلِّ علَى سيِّدِنا محمَّدٍ مِنَ الأزَلِ إلَى الأبَدِ عَدَدَ ما في عِلْمِ اللّٰهِ وعَلَى آلِهِ وصحبِهِ وسَلِّمْ.

* * *

پاشکۆ

(ئەم پاشکۆ یەکجار کورتە دارای گرنگییەکی
مەزن و سوودی زۆرە بۆ هەموان)

چەنــدین ڕێــی زۆر هەن کە مــرۆڤ بە خــوای گەورە دەگەیەنــن، سەرچاوەی هەموو ئەو ڕێ ڕاستانەش "قورئـانی پیـرۆز"ە. بەڵام ئەوەنـدە هەیە هەنـدێ لەم ڕێیـانە لەچـاو ئەوانی تـردا گشـتیتـر و سـەلامەتتر و نزیکترە.

من، وێڕای تێگەیشتنی کۆتا و ناتەواوی خـۆم، ڕێگـایەکی تەخـت و کورت و ئاسانم لە ڕێژنەی قورئانی پیـرۆزەوە دۆزیـوەتەوە، کە بـریتییە لە ڕێی:

(کۆڵەواری، هەژاری، شەفەقەت، بیرکردنەوە).

بەڵێ، "کۆڵەواری"(العجز) وەك عیشق وایە، ڕێیەکە مرۆڤ بە خـوای گەورە دەگەیەنێـت، بەڵکـو ڕێگـایەکە لە عیشـق سـەلامەتتر و نـزیکترە، چونکە لە ڕێی "بەندایەتی"یەوە مرۆڤ دەگەیەنێتە "مەحبووبییەت".

"هەژاری"ش وەهایە، مـرۆڤ بە نـاوی پیـرۆزی "الـرحمن"ی خـوای گەورە دەگەیەنێت.

"شەفەقەت"یش بە هەمان جـۆر وەك عیشـق وایە، مـرۆڤ بە خـوای گەورە دەگەیەنێــت، بەڵکــو لە عیشــق تیژڕەوتــرە و مەوداکەشی لەو فراوانترە، چونکە مرۆڤ دەگەیەنێـتە نـاوی پیـرۆزی "الـرحیم"ی خـوای گەورە.

"بیرکـــردنەوە"ش وەك عیشـــق وایە، تەنـــانەت لەویـــش بەپێزتـــرە و ڕووناکییەکەشی درەوشاوەترە و ڕێیەکی گەلێ بەرینترە. چونکە ڕێبـواری ئەو ڕێیە دەگەیەنێتە ناوی پیرۆزی "الحکیم"ی خوای گەورە.

ئەم ڕێیە جیایە لەوەی کە لە "دە" هەنگاو پێکهاتووە و ڕێبـوارانی ڕێـی نهێنی(الخفـاء) گرتوویـانەتەبەر.. هەروەهـا جیایشـە لەوەی کە لەڕێـی ئاشکرا(الجهر)دا دەیگرنەبەر و بریتییە لە "حەوت" هەنگاو بەپێی ژمارەی حەوت دەروونەکان..

ئەم ڕێیە بریتییە لە تەنها "چوار" هەنگاو، ڕاستییەکی شەرعیشە زیاتر تا ئەوەی تەریقەتێکی سۆفی بێت.

با بە هەڵەدا نەچن، مەبەست لە قسوور و کۆڵەواری و هەژاری ئەوەیە کە هەموو ئەمانە تەنهـا لە بەردەم خواوەنـدی مەزنـدا دەربـبڕدرێن، نەك لە بەردەم خەڵکیدا.

ویرد و زیکرەکانی ئەم ڕێیەش ئەمانەی خوارەوەن:

* شوێن پێ هەڵگرتنی سوننەتی پیرۆزی پێغەمبەر ﷺ.

* ئەنجامدانی فەرزەکان، بە تایبەتی بەجێهێنانی نوێژ بە ڕێکـوپێکی و، خوێندنی زیکرەکانی دوایان.

* دەستهەڵگرتن لە گوناهە گەورەکان.

سەرچاوەکانی ئەم هەنگاوانەش لە قورئانی پیرۆزدا، ئەمانەن:

﴿فلا تُزَكُّوا أَنفسَكُم﴾ (النجم:٣٢)..

ئاماژە بۆ هەنگاوی یەکەم دەکات..

﴿ولا تكُونُوا كَالَّذِينَ نسُوا اللَّهَ فأنساهُمْ أَنفُسَهُم﴾ (الحشر:١٩)..

ئاماژە بۆ هەنگاوی دووهەم دەکات..

﴿ما أَصابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّهِ ومَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِـنْ نَفْسِـكَ﴾ (النساء:٧٩)..

ئاماژە بۆ هەنگاوی سێهەم دەکات..

﴿كلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاّ وَجْهَهُ﴾ (القصص:٨٨)..

ئاماژە بۆ هەنگاوی چوارەم دەکات.

ڕوونکردنەوەی ئەم چوار هەنگاوە - زۆر بە کورتی - بەم جۆرەیە:

هەنگاوی یەکەم: وەك ئـایەتی: ﴿فَـلا تُزَكُّـوا أَنفسَـكُم﴾ ئامـاژەی بـۆ دەکـات، بـریتییە لەوەی "نەفـس" بە خـاوێن لە قەڵەم نەدرێـت. چـونکە مرۆڤ، بەپێی سروشت و فیـترەتی، ڕاسـتەوخۆ و لەپێشـدا تەنهـا خـۆی خۆش دەوێت و لە پێناویدا هەموو شتێك بەخت دەکات و بە چەشـنێك بە شان و باڵای خۆیـدا دەخوێنێـت و مەدحـێکی وای دەکـات کە تەنهـا شایستەی خواوەنـد بێـت و، هەردەم خـۆی بە خـاوێن لە قەڵەم دەدات، تەنانەت هیچ کەموکووڕییەکی بۆ ڕەوا نابینێت و بەرگـرییەکی تونـدی تـا ڕادەی پەرستنی لێ دەکات. وەك بڵێی هەمـوو ئەو ئـامێرانەی کە خـوای گەورە بۆ سـتایش و پـاك ڕاگرتنـی خواوەنـد لەو مـرۆڤەدا دایـناون، ئەو مرۆڤە دەچێت بۆ خۆی بەکاریان دەهێنێت!

بەم جـۆرە ڕووبەڕووی ئەو وەسـفە دەبێـتەوە کە ئەم ئـایەتە پیـرۆزە دەیکات: ﴿مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَوَاهُ﴾ (الفرقـان:٤٣). ئیتر دووچاری لەخۆ ڕازی بوون و لەخۆبایی بوون دەبێت و، پێویستی بەوە دەبێت کە پاکژ بکرێت.. جا پـاکژکردنی دەروونی مـرۆڤ لەم هەنگـاوەدا بەوە دەبێـت کە بە پـاك نەزانرێت و بە خاوێن لە قەڵەم نەدرێت!

هەنگاوی دووهەم: ئەو دەرسەیە کە لەم ئایەتە پیرۆزەوە وەردەگیرێت:
﴿ولا تكُونُوا كَالَّذِينَ نسُوا اللّهَ فأنْساهُمْ أنفُسَهُم﴾.
ئەویش بەم جۆرە:
مرۆڤ هەردەم خۆی لەبیردەباتەوە، خۆ ئەگەر بیریش لە مردن بکاتەوە، ئەوا ڕووی ئەو مردنە بۆ غەیری خۆی وەردەچەرخێنێت و، گەر لەناوچوون و نەمانیش ببینێت، بۆ کەسانی تری دادەنێت، وەك بڵێی هەرگیز ئەو نەگرێتەوە و هیچ پەیوەندییەکی بە خۆیەوە نەبێت!
هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە دەروونی بەدخوازی مرۆڤ لە کاتی بەش و پاداشت وەرگرتندا خۆی بیردەکەوێتەوە و بە توندی دەستی پێوە دەگرێت. کەچی لە کاتی کار و فرمان و خزمەتگوزاریدا خۆی لەبیردەباتەوە!
کەواتە پاکژ و خاوێن و پەروەردەکردنی، لەم هەنگاوەدا، ڕەفتارکردنە بە پێچەوانەی ئەم حاڵەتە. واتە خۆلەبیرنەچوونەوە لە دەمی لەبیرچوونەوەدا. بە واتایەکی تر: خۆلەبیربردنەوە لە کاتی پاداشت وەرگرتن و، بیر لێکردنەوەشی لە دەمی خزمەتگوزاری و یادی مردندا!
هەنگاوی سێهەم: ئەوەیە کە ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژەی بۆ دەکات کە دەفەرموێ:
﴿ما أَصابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّهِ ومَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ﴾.
چونکە هەردەم "نەفس" داخوازی ئەوەیە کە هەرچی خێر و چاکەیە بە هی خۆی دادەنێت، ئەم کارەش بەرەو شانازیکردن و لەخۆڕازی بوونی دەبات..

کەواتە دەبێت، لەم هەنگاوەدا، جگە لە ناتەواوی و کەموکووڕی و کۆڵەواری و هەژاری هیچی تر لە خۆیدا نەبینێت و، هەموو چاکە و لایەنە تەواوەکانی خۆیشی بە چاکەی خواوەندی مەزنیان دابنێت و بە بەخششی ئەویان بزانێت، ئیتر لە بریی شانازی و لەخۆبایی بوون، شوکرانەبژێری دەنوێنێت و سوپاسی خواوەند دەکات.

کەواتە پاکژکردنی "نەفس" لەم پلەیەدا لە نهێنیی ئەم ئایەتە پیرۆزەدایە کە دەفەرموێ:

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا﴾ (الشمس:٩).

واتە بەوە دەبێت کە بزانێت:

تەواویی خۆی لە ناتەواوییدایە و، توانای لە کۆڵەوارییدایە و، دەوڵەمەندییەکەشی لە هەژارییدایە. (بەو واتایەی کە بزانێت تەواویی خۆی لەوەدایە کە تەواو نەبێت و، دەستەڵاتی لەوەدایە کە لە بەردەم خوای گەورەدا کۆڵەوار و بێ دەستەڵات بێت و، دەوڵەمەندیشی لەوەدایە کە هەژاری دەرگانەی ئەو بێت).

هەنگاوی چوارەم: ئەو وانەیەیە کە ئەم ئایەتە دەیڵێتەوە:

﴿كلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ وَجْهَهُ﴾.

چونکە "نەفس" گومانی وایە کە خۆی لە خۆیدا سەربەست و سەربەخۆیە، لەبەر ئەوە لافی جۆرە پەروەردگارێتییەك لێ دەدات و، بەرامبەر پەرستراوی ڕاستەقینەی خۆی سەرپێچیی تێدایە. جا هەستکردن بەم ڕاستییەی خوارەوە مرۆڤ لەو بارە ڕزگار دەکات، ئەو ڕاستییەش بریتییە لەوەی کە:

هەموو شتێك لە خۆیدا و بە "واتا ئیسمییەکەی" لەناوچوو، ونبوو، تازەپەیدابوو، نەبووە. بەڵام بە "واتا حەرفییەکەی" و لەو ڕووەوە کە بەپێی

ئەرك و فرمـانی سەرشـانی دەوری ئـاوێنەی دەرخەری نـاوە جوانەكـانی بەدیهێنەری مەزن دەبینێت، ئەوا ئەو شتە: بینەر و بینراوە و، هەیە و بووە.

جا پاكژكردنی "نەفس" لەم هەنگاوەدا بەوە دەبێت كە بزانێت نەبـوونی لە بوونیدایە و، بوونیشی لە نەبوونیدا! واتە ئەگەر خۆی بینی و بـوونی بە خۆی بەخشـی، ئەوا لە تاریكستـانی چەنـدین نەبـوونی ئەوەنـدە زۆر و زەبەندەدا نوقم دەبێت كە بە ئەندازەی هەموو بوونەوەران دەبن.

بە واتایەكی تر دەڵێین: ئەگەر لە بەدیهێنەری ڕاسـتەقینەی خـۆی - كە خوای گەورەیە - بێ ئاگا بێت و، بە بوونی خۆی بایی ببێت، ئەوا خـۆی بە تەنیایی و خنكاوی دەبینێتەوە لە ناوەندی تاریكیی بێكۆتایی جودایی و نەبووندا، بە چەشنی گوڵەستێرە(الیراعة) كە تەنها بە ڕوونـاكییە كـزەكەی خۆی لە تاریكیی شەوی تاردا بجووڵێتەوە.

بەڵام كـاتێ واز لە خۆویسـتی و لەخۆبـایی بـوون دەهێنێـت، بـۆی دەردەكەوێت كە لە ڕاستیدا خۆی لە خۆیدا شتێك نییە، بەڵكو ئاوێنەیەكی درەوشانەوەكانی بەدیهێـنەری ڕاسـتەقینەیە. ئەوا لەم ڕێـیەوە "بـوون"ێكی نەبـڕاوە و بێكۆتـایی بەدەسـت دەهێنێـت، ئنجـا "بـوون"ی هەمـوو بوونەوەرانیش دەستكەوت و قازانجی دەبێت.

بەڵێ، ئەو كەسەی خوا دەدۆزێتەوە، هەموو شتێكی دەست كەوتووە، چـونكە هەمـوو بـوونەوەران، تێكـڕا، بـریتین لە درەوشـانەوەی نـاوە جوانەكانی خواوەندی مەزن!

* * *

کۆتایی ئەم پاشکۆیە

ئەم ڕێگایەی کە لەم چوار هەنگاوە پێکهاتووە: "کۆڵەواری، هەژاری، شەفەقەت و، بیرکردنەوە" لە هەر بیست و شەش وتەکانی پێشووی کتێبی "وتەکان"دا، کە لە زانستی حەقیقەت و، ڕاستیی شەریعەت و، حیکمەتی قورئانی پیرۆز دەدوێن، ڕوون کراونەتەوە. بەڵام لێرەدا تەنهـا ئامـاژەیەکی پوخت بۆ چەند خاڵێك دەکەین کە ئەمانەن:

ئەم ڕێگایە کورتترین و نزیکترین ڕێیە لەچاو ئەوانی تردا، چونکە تەنها چوار هەنگاوە. ئنجا ئەگەر "کۆڵەواری" بەسـەر نەفسـدا زاڵ ببێـت، ئەوا ڕاستەوخۆ تەسلیمی خواوەندی "بەتوانـا"ی شـکۆمەندی دەکـات. بەڵام ئەگەر لە ڕێگەی عیشقدا - کە گەیەنەرترین ڕێیە بـۆ لای خـوای گەورە - "عیشق" بەسەر نەفسـدا زاڵ ببێـت، ئەوا دەروونی مـرۆڤ دەسـتەکانی لە داوێنی مەعشووقی مەجازی گیر دەکـات و بەو جـۆرە دەمێنێـتەوە هەتـا نەمـانی ئەو مەعشـووقەی دەبینێـت، ئنجـا دەگـات بە خۆشـەویسـتی ڕاستەقینە!

پاشان ئەم ڕێگایە لە هەموو ئەوانی تر بێوەی ترە، چونکە "نەفس" لەم ڕێگایەدا دووچاری "شَطَحَات" نابێت و لاف و گەزافی لە توانای خـۆی بەرەوژوورتر لێ نادات، چونکە مرۆڤ لەم ڕێگایەدا جگە لە کۆڵەواری و هەژاری و قسوور و ناتەواوی، هیچی تـر لە خۆیـدا شـك نابـات، تـا لە سنووری خۆی لابدات! ئەم ڕێیە جادەیەکی گەورە و شەقامێکی گشتییە، چونکە مرۆڤ لەم ڕێیەدا ناچار نابێت بـوونەوەران بخـاتە "بەنـدیخانەوە" یان "ئیعدامیان" بکات، بە وێنەی ڕێڕەوانی ڕێگەی "وحـدة الوجـود"، کە

بۆ مەبەستی گەیشتن بە دڵنیـایی و حـوزووری قەلبـی، بوونەوەرانیـان لە وەهمی خۆیاندا بە نەبوو(عَدَم) لە قەڵەم دا و، وتیان: "لا موجُودَ إلاّ هو".
یـان بە وێـنەی ڕێـڕەوانی ڕێـی "وحـدة الشـهود" کە بـۆ مەبەسـتی بەهرەوەربوون و گەیشتنیان بەو دڵنیـاییە، بوونەوەرانیـان لە بەنـدیخانەی "بیرچوونەوە"دا بەند کرد و، وتیان: "لا مشهُودَ إلاّ هو"!
قورئانی پیرۆز - کە ئەم چـوار ڕێـیەی لـێ وەرگیـراوە - بە ئاشـکرا لە ئیعدامکردنی بوونەوەران خۆش دەبێت و لە بەندیخانەش بەریان دەدات!
جا ئەم ڕێگـایە - لەسـەر ئەو ڕێبـازەی قورئـان - بەو چـاوە دەڕوانێـتە بوونەوەران کە ملکەچ و گوێڕایەڵی بەدیهێنەری شکۆمەندیانن و، لە ڕێی ئەودا خـزمەت دەکەن و، دەرخەری درەوشـانەوەکانی نـاوە جوانەکـانن، دەڵێی ئاوێنەن ئەو درەوشانەوانە دەدەنەوە و دەریانـدەخەن. واتە ئەم ڕێـیە بوونەوەران بە واتای "حەرفی" دەبینێت و مامەڵەیان لەگەڵـدا دەکـات و، دووریان دەخـاتەوە لەوەی کە خـاوەنی واتـای "ئیسـمی" بـن و هەر بـۆ خۆیان کەوتبنە خزمەت و گوێڕایەڵ بووبن.
بەم چەشنە، مرۆڤ لە بێئاگایی(غەفڵەت) ڕزگاری دەبێـت و، لەسـەر ڕێبازەکەی قورئانی پیرۆز بە "حوزووری بەردەوام و هەمیشەیی" دەگات و پێی بەهرەوەر دەبێت. ئەو کاتەش لە هەموو شتێکدا ڕێگایەك دەبینێت کە بە خوای گەورەی دەگەیەنێت.

پوختەی ئەم قسانە:

ئەم ڕێگایە بە "واتای ئیسمی" نـاڕوانێتە بـوونەوەران، واتە بەو ڕوانیـنە بۆیان ناڕوانێـت کە لە خۆیانـدا و بـۆ خۆیـان کەوتبـنە کـار و گـوێڕایەڵ بووبن. بەڵکو ئەم بۆڕوانینەیـان لـێ دادەماڵێـت و، ئەرك و فەرمـانبەریی "ملکەچبوونیان بۆ خوای گەورە" دەخاتە ئەستۆ.

* * *

وەڵامی چەند پرسیارێك
بەشێك لە (وتەی چواردەهەم)

نهێنیی قەدەر

لە ڕووداوە گشتییەکاندا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِذا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ زِلزالَهَا * وأَخرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَها * وَقالَ الإِنْسَانُ مَا لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَهَا * بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتاتاً لِيُرَوْا أَعْمَالَهُم * فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ﴾ (سورة الزلزلة).

ئەم سوورەتە مەزنە، بە چەشنێکی گومانبڕ، ڕوونی دەکاتەوە کە گۆی زەوی لە جموجووڵ و بوومەلەرزە و تەنانەت لەرینەوە ناوبەناوەکانیشیدا، لە ژێر وەحی و فەرمانی خوای گەورەدایە.

* پرسیار:

ئەم بوومەلەرزە گەورەیە[١] موسیبەتێکی مەعنەویی گەلێ دژوارتری لە موسیبەتە ماددییە دڵتەزێنەکەی دەرخواردی خەڵکی دا، کە بریتییە لەو سام و ترس و نائومێدییەی باڵیان بەسەر دەروونی ئەو خەڵکەدا کێشا. چونکە ئەم ترس و بیمە هێندە بەردەوام بوو کە لە شەویشدا حەوانەوەی لە زۆربەی خەڵکی سەندەوە و پشێوی و ئاڵۆزی زۆربەی ناوچەکانی وڵاتی گرتەوە..

ئایا سەرچاوە و هۆی ئەم ئازارە سەختە چییە؟

بە یارمەتیدانی ئاگادارکردنەوەیەکی مەعنەوی، ئەم وەڵامەی خوارەوەم بۆ هات:

ئەو بەربادی و بەدڕەوشتییەی کە بە ئاشکرا و لە ڕۆژی ڕۆشنا و لە مانگێکی پیرۆزی وەك ڕەمەزاندا و، لە دەمی نوێژی تەراویحدا ڕوو دەدەن و، پڕکردنی گوێی خەڵکی بەو گۆرانییە هەستبزوێنانەی کە بە دەنگی ئافرەت دەوترێن - لە ڕێی ڕادیۆ و غەیری ڕادیۆ - لە هەموو شوێنێکی ئەم وڵاتەی کە مەڵبەندێکی خاوێنی ئیسلام بوو..

هەموو ئەمانە، چەشتنی ئەم ئازاری ترس و بیمەیان بەرهەم هێنا.

* پرسیار:

بۆچی ئەم ئەشکەنجە پەروەردگاری و تەمێکردنە خوائییە تووشی وڵاتی کوفر و ئیلحاد نابێت و، موسڵمانە لاواز و هەژارەکانی پێوە گیرۆدە دەبن؟

---

(١) ئەم باسە بە بۆنەی ئەو بوومەلەرزەیە نووسرا کە بەسەر ئیزمیردا هات. (دانەر)

وەڵام:

هەروەك تاوانە مەزنەکان بۆ دادگا گەورەکـانی جەزا ڕەوانە دەکـرێن و دواخستنی سزاکانیان بەو دادگایانە دەسپێررێت، کەچی هەر لە مەڵبەندی قەزا و ناحیەکاندا تـاوانە بچووکەکـان یەکلایـی دەکـرێنەوە و سـزاکانیان دەستێنیشان دەکرێن.. بە هەمان جـۆر، بەشی هەرە زۆری تـۆڵەی تـاوانی مولحید و کافران بۆ دادگای گەورەی حەشری مەزن دوا دەخـرێن، بەڵام هەر لەم دنیایەدا و لەسەر داخـوازیی دانسـتێکی پەروەردگـاریی گرنـگ، ئیمانداران لەسەر هەندێ هەڵە و گوناهی خۆیان سزا دەدرێن[1].

* پرسیار:

بۆچی ئەم موسیبەتە سـەرجەمی وڵات دەگـرێتەوە، مـادەم ئەنجـامی چەند هەڵە و گوناهێکە هەندێ کەس دەیانکەن؟

وەڵام:

زۆربەی خەڵـکی لەگەڵ ئەو چەنـد سـتەمکارە کەمـانەدا بەشـدارن. چـونکە یـان بە "کـردەوە" یـان بە "شـوێنکەوتن" یـان بە "گـوێڕایەڵیی فەرمانەکانیـان" لە ناوەڕۆکـدا لەگەڵیانـدان و، ئەمەش کارێـك دەکـات موسیبەتەکە ئەو شێوە گشتییە بگـرێتە خـۆ. چـونکە موسـیبەت بەهـۆی بێگوێیی و ملـنەدان و گونـاهی زۆربەی خەڵـکەوە دەتەنێـتەوە و گشـت لایەك دەگرێتەوە.

---

(١) بە هەمان جۆر، گەر ڕووسەکان و هاوچەشنیان واز لە ئایینێکی دەستکاریکراوی سڕاوە و هەڵوەشاو بهێنن و گاڵتەی پێ بـکەن، غیـرەتی خـوای پـێ ناجووڵێـت وەك ئەوەی کە گاڵتەکردن بە ئایینێکی ڕاست و هەتاهەتایی و نەگونجـاو بـۆ هەڵوەشـان و سڕینەوە، غیرەتی خوا دەبزوێنێت. بۆیە گـۆی زەوی ئەوان مـۆڵەت دەدات و ڕقیشی-لەمان دەبێتەوە. (دانەر)

* پرسیار:

مادەم ئەم بوومەلەرزەیە بەهۆی تاوان و خراپکارییەکان و بۆ مەبەستی کەفـــارەتی گـوناهـــەکان ڕووی داوە، ئەدی بـــۆچی بێتاوانەکـــانیش دەگرێتەوە و بە بڵێسەکەی دەسووتێن، لە کاتێکدا کە ئەوان تـوخنی هـیچ هەڵە و گوناهێك نەکەوتوون تاکو کەفـارەتەکەی بـدەن. ئایـا دادگەریـی پەروەردگار چۆن بەمە ڕازی دەبێت؟

هەروەها بە یارمەتیی ئاگادارییەکی مەعنەوی ئەم وەڵامەم بۆ هات:

ئەم مەســەلەیە پەیوەنـدیی بە نهێنیـی "قەدەری خــوا"وە هەیە، بــۆیە حەواڵەی "پەیـامی قەدەر"ی دەکەیـن و لێـرەدا ئەم ئەنـدازەیەی خـوارەوە دەخەینە ڕوو:

نهێنیی ئەم ئایەتەی کە دەفەرموێ:

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ (الأنفال:٢٥).

واتە: خۆتان لە بەڵا و گیروگرفتێك بپارێزن کە نەك تەنهـا سـتەمکاران دەگرێتەوە، بەڵکو بێتاوانەکانیشی پێوە گیرۆدە دەبن..

نهێنیی ئەم ئایەتە بریتییە لەوەی کە:

ئەم دنیایە خانەی تاقیکردنەوە و موجاهەدە و تەکلیفە، تـاقیکردنەوە و تەکلیفیش داخوازی ئەوەن کە ڕاسـتییەکان شـاراوە و پەنهـان بـن، تـاکو پێشبڕکێ دروسـت ببێـت و لە ڕێـی موجـاهەدەوە ڕاسـت و ڕاسـتگۆیان لەگەڵ ئەبــووبەکری صــیددیقدا بــۆ "أعــلی علیــین" بەرز ببــنەوە و، درۆزنانیش لەگەڵ موسەیلەمەی درۆزندا بەرەو "أسفل سافلین" بەرببنەوە.

خـۆ ئەگەر کەسـانی بێتـاوان لەو موسـیبەتانەدا دەربـاز بـبن و هـیچ پریشـــك و ئازارێکیـان بەر نەکەوێـت ئەوا "ئیمـــان" دەبـوو بە شـتێکی

ئاشكرا و سەلماو لای هەموان و، كافران و ئیمانداران وەكوو یەك و بێ جیاوازی ملیان بۆ كەچ دەكرد، ئەو كاتەش تەكلیف لە گۆڕێدا نەدەما و پێویستیش بۆ مرۆڤ نەدەمایەوە كە بە پلەوپایەكانی ئیماندا سەربكەوێت و بەرز ببێتەوە.

* پرسیار:

مادەم بەپێی دانایی خواوەند و بە بێ جیاوازی موسیبەت تووشی ستەمكار و ستەملێكراو دەبێت، ئایا بەشی ئەو ستەملێكراوانە لە دادگەریی خواوەند و میهرەبانییە فراوانەكەیدا كامەیە؟

وەڵام:

لە ناوەندی ئەو غەزەب و بەڵایەدا درەوشانەوەیەكی میهرەبانی هەیە، چونكە سامانی لەناوچووی ئەو بێتاوانانە بە هەمیشەیی لە دواڕۆژدا دەمێنێتەوە و وەك صەدەقە بۆیان پاشەكەوت دەكرێت. ژیانە لەناوچووەكەشیان لەبەر ئەوەی جۆرە شەهیدبوونێكی بەخۆیەوە دیوە، بۆیان دەگۆڕرێت بە ژیانێكی هەمیشەیی. واتە ئەو موسیبەت و بەڵایە سەبارەت بەو بێتاوانانەوە جۆرێكی میهرەبانیی خواوەندە لە دووتوێی ئەو ئازارە سەخت و كاتییەدا، چونكە بە ئازار و سەختیەكی كاتی و تا رادەیەك كەم، دەستكەوتێكی گەورە و بەردەوامیان پێ دەبەخشرێت.

* پرسیار:

خوای گەورەی دادگەر و میهرەبان و بەتوانا و دانا، تۆڵەی تاوانە تایبەتییەكان بە چەند سزایەكی تایبەتی ناسێنێتەوە، بەڵكو ماك(عنصر)ێكی گەورە و زەبەلاحی وەك گۆی زەوی بۆ تەمێكردن و سزادان و تۆڵەسەندنەوە زاڵ دەكات.. ئایا ئەم كارە لەگەڵ هەمەلایەنیی توانست و جوانیی میهرەبانیی خوادا دەگونجێ؟

وەڵام:

خـوای بەتوانـای مەزن چەنـدین ئەرك و فرمـانی زۆری خسـتووەتە ئەسـتۆی هەمـوو یەكێـك لە توخمەكـان و، چەنـدەها ئەنجـامی زۆر و زەبەندەش لەو كار و فرمانانەی ئەوانەوە بەرهەم دەهێنێت.

جا ئەگەر تەنها ئەنجامی یەكێك لە كـار و فرمـانە زۆرەكـانی یەك دانە لەو توخمانە بە ناشیرین (واتە بە شەڕ و موسیبەت و بەڵا) دەربكەوێـت، ئەوا سـەرجەمی ئەنجامەكـانی كـار و ئەركەكـانی تـری ئەو مـاكە، ئەم ئەنجامە ناهەموارە وەك ئەنجامێكی جوان لێدەكەن..

چـونكە ئەگەر ڕێ لەو تـوخمە بگیـرایە كە لە مـرۆڤ تـووڕە بـووە و نەهێڵرایە كار و فرمانەكەی سەرشانی ئەو تەنیا ئەنجـامە ناشـیرینە بەرهەم بهێنێت، ئەوا گەلێ خێر و كرداری باشی بە ئەنـدازەی ژمـارەی ئەنجـامە باشەكانی سەرجەم ئەركەكـانی تـری ئەو مـاكە فەرامـۆش دەكـرا. واتە بە ئەندازەی ئەو ئەنجامە باشانە شەڕ و خراپەی زۆر ڕوویـان دەدا. چـونكە وەك ئاشكرایە ئەنجامنەدانی خێرێكی پێویست بە شەڕ دادەنرێت.

جا ئایـا دەكـرێ ئەم هەمـوو شـەڕ و خراپـانە ڕوو بـدەن تەنهـا لەبەر ڕوونەدانی یەك شەڕی تەنیا؟!

دیـــارە ئەمە پـــێچەوانەی دانســـتە و ناشـــیرینییەكی ئاشـــكرایە و دووركەوتنەوەیە لە ڕاستی و ناتەواوییەكی عەیبدارە. خۆ دانست و توانا و ڕاستی، خاوێن و دوورن لە هەموو نەنگی و ناتەواوییەك.

جا لەبەر ئەوەی هەندێك لە خراپكارییەكانی مرۆڤ لە جۆری "تاوانی گشتی"ن و بە ئاشـكرا سـنووری مـافی گەلـێ بـوونەوەران دەشـكێنن و گاڵتەیـان پـێ دەكەن، ئەوا ڕق و قینـی سـەرجەم توخمەكـان بە تـایبەت

"زەوی"ی پێ دەورووژێت. کەواتە، بێ هیچ گومانێك، فەرماندان بە ماکێکی مەزنی وەك زەوی کە ئەو تاوانبارانە تەمێ بکات بۆ دەرخستنی مەزنیی تاوانەکەیان، عەینی حیکمەت و دادگەرییە و، لە هەمان کاتدا بۆ ستەم لێکراوانیش عەینی میهرەبانییە!

* پرسیار:

بێئاگایان لەناو خەڵکیدا ئەوە بڵاو دەکەنەوە کە ڕوودانی "بوومەلەرزە" تەنها ئەنجامی ئاڵوگۆڕ و پشێویی کانزاکانی ناوجەرگەی زەوییە و، وەك ڕووداوێکی بێ مەبەست و، بە ئەنجامی "ڕێکەوت" و کاری "سروشت"ی دادەنێن و، هۆکار و ئەنجامە مەعنەوییەکانی ئەم ڕووداوە نابینن تاکو لەو بێئاگاییەی تیایدان، بێدار ببنەوە..

ئایا هیچ ڕاستییەك هەیە پاڵپشتی بۆچوونەکەیان بێت؟

وەڵام:

جگە لە گومڕایی هیچیان بە دەستەوە نییە و بۆچوونەکەیان دارای هیچ ڕاستیەك نییە. چونکە بە چاوی خۆمان دەبینین کە هەموو یەکێك لەو هەزاران جۆرانەی زیندەوەران کە لەسەر گۆی زەویدا لە پەنجا ملیۆن زیاتر دەبن، هەموو ساڵێك کراس و پۆشاکە ڕەنگین و ڕێکوپێکەکانیان لەبەر دەکەن و دەیانگۆڕن، تەنانەت تەنها یەك دانە باڵیش کە ئەندامێکی نێوان سەدان ئەندامی "مێش"ی لەژمارەبەدەرە، فەرامۆش ناکرێت و ڕووناکیی "قەصد" و ویست و دانستی پێوە دیارە..

ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە کار و بارودۆخە مەزنەکانی گۆی زەبەلاحی زەوی - کە لانك و ژیار و لانەی خاوەن هەستانی لەژمارەبەدەرە - لە بازنەی ویست و ئیختیار و قەصدی خوای گەورە دەرناچێت، بەڵکو هیچ شتێکی جوزئی یان کوللی لەو بازنەیە بەدەر نییە.

بەڵام خواوەنـدی خـاوەن توانسـتی ڕەهـا بەپێـی خواسـتی دانسـتە ڕەهاکەی خۆی، هۆکـارە ڕواڵەتییەکـانی کـردووە بە پەردەی ڕووکەش لە بەردەم کار و هەڵسـوکەوتەکانیـدا و، هەرکـات ویسـتی لەسـەر ڕوودانی بوومەلەرزە ببێت ئەوا هەندێ جار فەرمان بە یەکێـك لە کانزاکـان دەدات کە بجووڵێت و بەم پێیە دایدەگیرسێنێت.

وا دابنێ "بوومەلەرزە" بە ڕوودانی ئاڵوگۆڕ و پشێویی کانزاکـان پەیـدا ببێت، خۆ هێشتا لەم کاتەشدا هەرگیز بە بێ فەرمانی خوای گەورە و بـێ ئەوەش لەگەڵ دانستی ئەودا بگونجێت، ڕوو نادات..

چونکە ئەگەر ئۆباڵی تـاوانی "کوشـتن" نەخـرێتە ئەسـتۆی "قاتـڵ" و تەنها بە کاری ئەو بـارووتە بزانرێـت کە لە فیشـەکی تفەنگەکەیـدا گـڕی گرتووە، بە شێتی و گەلحـۆیی و فەوتـانی تەواوەتیـی مـافی کـوژراوەکە دادەنرێت..

بە هەمان جۆر بەڵکو لەوەش شێتی و نەفامی تر ئەوەیە کە لەم چەشنە ڕووداوانەدا سەیری سروشت بکرێت و ئەو فەرمانەی دانست و ویسـتی خوا فەرامۆش بکرێـت کە بـۆ داگیرسـاندنی بۆمبـای نـاوجەرگی زەوی دەری کـردووە، ئەو زەویـیەی کە فەرمـانبەردار و گـوێڕایەڵ و کەشـتی و فـڕۆکەی خواوەنـدی بەتوانـای مەزنە و، خـوای گەورە فەرمـان بـۆ ئەو بۆمبایە دەردەکات بتەقێتەوە و بێئاگایان بە خەبەر بهێنێت و ستەمکارانیش ڕابچڵەکێنێت.

* * *

هۆكارەكان پەردەن:

گومڕایان و ئەهلی ئیلحاد لە پێناوی پارێزگاریی ڕێبازی ڕێگریان لە "بێداریی ئیمانی"، دەچن سەرسەختی و نەفامییەكی هێندە نامۆ و سەیر دەردەخەن كە مرۆڤ وا لێ دەكات لە مرۆڤایەتیی خۆی پەشیمان ببێتەوە!

بۆ نموونە:

ئەو سەرپێچییە تاریك و نووتەك و ستەمكارانەیەی كە گرۆی مرۆڤ لەم دەمانەی دواییدا بەرامبەر فەرمانەكانی خواوەند نواندی و هەموو جیهانی گرتەوە، بە ڕادەیەك ماكە گشتییەكانی هەژاند و هەموویانی تووڕە كرد.. بگرە لە ئەنجامی ئەوانەوە پەروەردگارێتیی بەدیهێنەری ئاسمانەكان و زەویش بە سیفەتی "رب العالمین" و فەرمانڕەوای هەموو گەردوون - نەك بە سیفەتی پەروەردگارێتییەكی هەندەكیی تایبەت - لە سەرانسەری جیهاندا و لە بازنەیەكی هەمەكی و فراواندا دەركەوت و.. بە بەڵا و گیروگرفتی گشتیی سامناكی وەك جەنگی جیهانی و بوومەلەرزە و لافاوە ڕامالەرەكان و ڕەشەبا توندوتیژەكان و هەورە برووسكە سووتێنەر و تۆفان و زریانە ڕووخێنەرەكان، زللەی لە گرۆی ئادەمیزاد وەشاند، تاكو ئەم مرۆڤە نوقمبووەی ناو بێئاگایی بێدار ببێتەوە و، هانی بدات واز لە ستەم و سنوورشكاندن و لەخۆباییبوونە ترسناكەكانی بهێنێت و، پەروەردگارە مەزنەكەی خۆی پێ بناسێنێت كە پشتی لێ هەڵكردووە..

بەمەش خوای گەورە بە ڕوونی دانست و توانست و دادگەری و قەییومییەت و ویست و فەرمانڕەوایەتیی خۆی ئاشكرا كرد..

كەچی سەرباری ئەمە، چەند شەیتانێكی نەفام كە لە شێوە و ڕوخساری مرۆڤدان، سەرسەختییەكی گەلحۆیانە و ئابڕووبەر لە ڕووی

ئەو ئامـــاژە پەروەردگـــارییە هەمەکی و پەروەردە خـــواییە گشـــتییانە بـــۆ مرۆڤایەتی، دەنوێنن و، دەڵێن:

(ئەوانە چەنـــد هۆکـــارێکی سروشـــتین.. تەقیـــنەوە و تێکەڵبـــوونی کانزاکانن.. تەنها بە ڕێکەوت ڕوو دەدەن.. گەرمـای خـۆر و کارەبـا بەر یەك کەوتـــن و بـــۆ مـــاوەی پێـنج کـاتژمێر لە ئەمریکـــادا مەکینەکـــانی لەکارخست.. ئاسـمانی شـاری قەسـتەمۆنی سـوور هەڵـگەڕا و دەڵێـی ئاگری تێ بەربووە)!

ئەمانە و، هاوچەشنیان لەم وڕێنە بێ واتا و ناوەرۆکانە.

"نەزانی"ی سـامناکی ئەنجـامی گـومڕایی و، "سەرسـەختی"ی بێـز لێکراوی بەرهەمی ئیلحاد و کافری، نایەڵێت پەی بە ماهییەتی هۆکارەکان ببەن و بزانن کە هۆکارەکان تەنهـا چەنـد پەردەیەکـن لە بەردەم "توانسـتی خواوەند"دا دادراونەتەوە..

ئەوەتا دەبینیت یەکێك لەوانە، لەبەر نەزانیی خۆی، چەند هۆکـارێکی ڕواڵەتی زەق دەکاتەوە و بۆ نموونە دەڵێت:

"ئەم تۆوە بچووکە ئەو درەختە سنەوبەرە زەبەلاحەی بەرهەم هێناوە"!

دەیەوێت لەم ڕێیەوە ئینکاریی مـوعجیزەی بەدیهێـنەرە مەزنەکەی ئەو درەختە بکات. لە کاتێکدا کە بەدیهێنانی ئەو درەخـتە گەر بە هۆکارەکـان بسپێررێت، بە سەد کارگەش ناتوانن ئەو درەختە پێك بهێنن.

دەرخســـتنی هۆکـــارە ڕواڵەتییەکـــانی وەك ئەم نمـــوونەیە لە لایەن گومڕایـانەوە، بـۆ مەبەسـتی کەمکـردنەوە و داگـرتنە لە شـان و شـکۆی مەزنێتیی کـاری پەروەردگـارێتیی مەزن کە دانسـت و ئیختیـاری لەسـەر نەخشاوە..

یان دەبینیت یەکێکی تریان دەچێت "نـاوێکی زانسـتی" لە ڕاسـتییەکی گرنگی وەها دەنێت کە ژیریی مرۆڤ ناتوانێ پەی بە مەودا و قووڵییەکەی ببات. پێی وایە تەنهـا بە "ناولێنـان" ئەو ڕاسـتییە گـرنگە نـاسراوە و وەك شتێکی ئاسایی لێ هاتووە و، دانست و ناوەرۆکی تێدا نییە!

سەرنج لەم گەلحۆیی و نەفامییە بێسنوورە بدە، چونکە وا دەزانن تەنها ناونان لەو ڕاستییەی کە پێناساندن و باسی حیکمەتەکانی لە سەد لاپەڕەدا جێی نابێتەوە، دەیکات بە شتێکی ئاسایی و ناسراو! وەك دەڵێن:

"ئەم شتە لەوە پەیدا بووە.. ئەم ڕووداوە هی ماددەی خـۆرە کە لەگەڵ کارەبادا بەریەك کەوتوون"..

پێیـان وایە تەنهـا بەم ناولێنـانە ڕووداوەکەیـان شی کـردووەتەوە و لە خەڵکییان گەیاندووە!!

هەندێکیان نەزانییەکی لە هی "ئەبووجەهل" زیاتر دەردەخـات، کـاتێ کە ڕووداوێـکی مەبەسـتداری تـایبەتیی پەروەردگارییـانە بـۆ یەکێـك لە یاساکانی سروشت دەگێڕێتەوە، وەك بڵێی بکەری ڕووداوەکە ئەو یاسـایە بێت! بە گێڕانەوەی ئەو ڕووداوەش بۆ یاساکە پەیوەنـدیی ئەو ڕووداوە بە ویسـتی هەمەکیـی خواوەنـد و ئیختیـاری ڕەهـا و فەرمـانڕەوایەتیی خواوەنـدەوە دەبچڕێـت، کە یاسـا کارگوزارەکـانی لەنـاو گەردوونـدا دەیاننوێنن..

پاشان دەبینیت ئەو ڕووداوە بۆ ڕێکەوت و سروشت دەگێڕێتەوە، وەك ئەو گەلحـۆ سەرسـەختەی کە سـەرکەوتنی سـەربازێك یـان تیپێـك لە جەنگدا بۆ "ڕێسا و یاسای سەربازی" دەگێڕێتەوە و لە فەرماندەی سوپا و دەستەڵاتی دەوڵەت و کارە نیشانەکراوەکانی دادەبڕێت!

با لەم نموونەیەوە سەیری نەزانییە ئابڕوویەرەکەیان بکەین:

ئەگەر وەستایەکی کارامە سەد هۆقە خواردەمەنیی جۆراوجۆر و سەد گەز کووتاڵی جیاجیای لە پارچە تەختەیەکی بە ئەندازەی سەری نینۆکێك دروست کرد و، یەکێك وتی:

(ئەم کارە دەراسایانە تەنها ئەو پارچە تەختە بێ نرخە ئەنجامی داون)..

ئایا بەم وڕێنەیەی نەزانییەکی سەیری دەرنەبڕیوە؟

ئەم نموونەیە کتومت وەك هەڵوێستی ئەو کەسە وایە کە تۆوێکی ڕەقوتەق بۆ بەدیهاتنی درەخت پێش‌چاو دەخات و، ئینکاریی سنعەتی بەدیهێنەری دانا دەکات، تەنانەت لە نرخ و بەهای ئەو کارە دەراسایانەی دروستبوونی درەختەکە دادەگرێت کاتێ کە دەیانداتە پاڵ ڕێکەوتی کتوکوێر و هۆکارە سروشتییەکان!

جا نەزانیی ئەوانە کتومت وەك هی ناو ئەم نموونەیە وایە!

* * *

پەروەردەیەکی ئیمانی

بەشێك لە (وتەی حەڤدەهەم)

لاڵانەوەیەك

ئەی پەروەردگارم!

لەو کاتەدا کە من، بە بێ ئاگایی، پاڵم بە توانـا و ئیختیـاری خـۆمەوە دابـوو و پشـتم بە تـۆ نەبەسـتبوو، بـۆ مەبەسـتی دۆزیـنەوەی دەرمـانی دەردەکەم سـەیری هەر "شـەش" لاکـانی خـۆمم کـرد، بەڵام بە داخەوە نەمتوانی دەرمانێك بۆ دەردەکەم بدۆزمەوە.. تا لە "مەعنا"دا پێم وترا:

ئایا خودی دەردەکەت دەرمانێکی سەروزیاد نییە؟!

بەڵێ، بۆ ئەوەی دڵنەواییم دەست بکەوێت، بە بێ ئاگـاییەوە سـەیری "ڕابوردوو"ی لای ڕاستم کـرد، کەچـی بینـیم "دوێنـێ" - لای ڕاسـت - گۆڕی باوکمە و ڕۆژگـارانی ڕابـوردووش گۆڕسـتانێکی مەزنی بـاپیرانی منن!

بەم جۆرە، ئەم لایە، لە بریی دڵنەوایی، بێزاری و دڵتەنگیی بۆ فەراهەم هێنام[1].

---

(١) بەڵام ئیمان ئەم گۆڕستانە مەزنە، بە کۆڕێکی ڕووناك و ئەنجومەنێکی هاودەمی و دڵنەواییبەخشی هەموو خۆشەویستان پیشان دەدات. (دانەر)

پاشان بە لای چەپمدا سەیری "داهـاتوو"م کـرد. لەوێشـدا نەمتـوانی دەرمانێـك بـۆ دەردەکەم پەیـدا بـکەم. تەنـانەت "سـبەینێ"م لە شـێوەی گۆڕەکەی خۆمـدا بینـی و داهاتووشـم بە گـۆڕی هاووێنەکـانی خـۆم و نەوەی داهاتوو هاتە بەرچاو! واتە ئەم لایەش لە بریی دڵنەوایی، بە هەمان جۆر بێزاری و دڵتەنگیی بۆ بەجێهێشتم[١].

کە لە لای چەپیش نائومێد بووم، سەیری ئەمڕۆ(ئێستا)م کرد..

دەبینم "ئەمڕۆ"م بە چەشنی تابووتێك دێتە بەرچاو کە جەسـتەی منـی لە خۆیدا هەڵگرتووە، ئەو جەستەیەی کە بە وێنەی هەڵبەزینەوەی مەل لە نێوان ژیان و مردندا ئۆقرەی لێ براوە[٢].

کە لەم لایەش دەرمانی دەردەکەم دەست نەکەوت، ناچار سـەرم بەرز کردەوە و بۆ لای "سەرەوە"م ڕوانی و سەیری چڵەپۆپەی درەختی تەمەنی خـۆمم کـرد، بینـیم تەرمەکەم تاقـانە بەری درەختـی تەمەنمە و لەوێ ڕاوەستاوە و سەیرم دەکات[٣]!

کە بە هەمان جۆر لەم لایەش نائومێـد بـووم، سـەرم داخسـت و بـۆ "خوارەوە"م ڕوانی، دەبینم خاکی ئێسکی پرتووکاوم هاودەم لەگەڵ خاکی سەرەتای دروستبوونمدا تێکەڵی یەکتری بوون و، پێیان پێدا دەنرێت!

---

(١) بەڵام چ ئـیمان و چ دڵنیـایی بەرهەمـی ئـیمان، ئەو گۆڕسـتانە بە بانگهێشـتنی میهرەبانیی خواوەند بەرەو کۆشك و تەلارە نیانەکانی بەختەوەریی هەمیشەیی، پیشـان دەدەن (دانەر)

(٢) بەڵام ئیمان، ئەو تابووتە بە وێـنەی مەڵبەنـدی بازرگـانی و خـانەیەکی ڕوونـاکی میوانداری، پیشانی ئیماندار دەدات. (دانەر)

(٣) بەڵام ئـیمان دەری دەخـات کە ئەو بەرەی درەختـی تەمەن "تەرم" نیـیە، بەڵکـو دەربازبوونی "گیان"ە - کە بۆ هەتاهەتایی دەستنیشان کراوە - لە هـێلانە دێـرینەکەی خۆی بەرەو ئاسۆی ناو ئەستێرەکان! (دانەر)

ئەم لایە - بەم جۆرە - دەردەکەمی پتر بۆ زیاد کردم و هیچ دادێکی نەدام و نەهات بە فریا و هانامەوە[١].

ئنجا ڕووی خۆمم لەو لایەش وەرچەرخاند و ئاوڕم بۆ لای "دواوە" دایەوە، بینیم:

دنیای فانی لە شیو و دۆڵ و کەندەڵانی تاریکی و بێ مەبەستییەوە بەرەو خوار بەر دەبێتەوە.

بەم جۆرە ئەم لایەش لە بریی ئەوەی دڵم بداتەوە، ژەهری ترس و زام و بێ هاودەمیی کرد بەسەر زامەکەمدا و پتر بۆی هێنامەوە سۆ[٢].

کە هیچ خێرێکم لەم لایەش دەستگیر نەبوو، سەیری "بەردەم"ی خۆمم کرد، بینیم:

لە سەرەتای ڕێگاکەمدا دەرگای گۆڕەکەم لێ کراوەتەوە و، لە پشتی ئەو گۆڕەشەوە ڕێگای ئەبەدم لە دوورەوە لێ دیارە[٣].

بەم چەشنە، لەم شەش لایەدا هیچ دڵدانەوە و دڵنەوایییەکم دەستگیر نەبوو، بەڵکو لە سام و ترس زیاتر هیچی ترم دەست نەکەوت..

---

(١) بەڵام ئیمان دەری خست کە ئەو خاکە دەرگای میهرەبانییە و پەردەیەکە بەسەر ڕووی هۆڵی بەهەشتدا دادراوەتەوە. (دانەر)

(٢) بەڵام ئیمان دەری خست کە ئەو دنیایەی وامدەزانی لەناو تاریکیدا بەر دەبێتەوە، لە ڕاستیدا چەند نووسراوێکی صەمەدانیی خواوەند و چەند لاپەڕەیەکی نەخش و نیگارەکانی ئەو خوایەن کە ئەرکی سەرشانیان بەجێ هێناوە و لە بریی خۆیان ئەنجامی کارەکانیان لە "بوون"دا بەجێ هێشتووە. (دانەر)

(٣) بەڵام ئیمان ئەو دەرگای گۆڕە دەکات بە دەرگایەك بۆ جیهانی ڕووناکی و، ئەو ڕێگایەش دەگۆڕێت بە ڕێگای بەختەوەریی هەمیشەیی. کەواتە بە ڕاستی "ئیمان" بوو بە مەڵهەمی شیفابەخش و ساڕێژکاری دەردەکەم. (دانەر)

خۆ منیش لە بەرامبەری ئەو هەموو زام و دەردانەوە جگە لە "جـوزئی ئیختیاری" هیچی ترم شك نەدەبرد[١].

ئەو جوزئی ئیختیارییەش كە چەكی مـرۆڤە، گەر سـەرنجی بـدەیت، دەبینیـت كـۆڵەوار و دەسـتكورت و نـاتەواوە و جـگە لە دەسـتكەوت (الكَسب) توانای بەدیهێنان(الخَلق)ی نییە[٢].

چـونكە ئەو جـوزئی ئیختیـارییە ناتوانێـت بـڕواتە نـاو "ڕابـوردوو" و "داهاتوو"ی مرۆڤەوە، كەواتە سەبارەت بە ئاوات و ئازارەكانی ڕابوردوو و داهاتووەوە چ سوودێكی تێدا نییە[٣].

مەیدانی هـاتوچۆی ئەو جـوزئی ئیختیـارییە تەنهـا كـاتی ئێسـتایە كە ساتێكی كورت و كاتی و كەمخایەنە.

سەرەڕای ئەم هەموو پێداویستییانە و، سـەرباری لاوازی و هەژاری و كۆڵەواریم و، وێڕای هێرشهێنانی ئەم گشت سام و تـرس و بـیمانەش كە لەم شـەش لایەنەوە كـرانە سـەرم، گەلـێ ئـاواتی تـا ئەبەد خـایەن لە

(١) بەڵام ئیمان لە بریی ئەو جوزئی ئیختیارییە، بەڵگەنامەیەكم دەداتێ كە دەتـوانم بە هۆیەوە پاڵ بە توانستێكی ڕەهای مەزنەوە بـدەم، تەنـانەت هەر ئـیمان خـودی خـۆی دەبێت بەو بەڵگەنامەیە. (دانەر)

(٢) بەڵام ئیمان وا لەو جوزئی ئیختیارییە دەكات كە سەروزیادی هەموو شتێك بێت، چونكە لە پێناوی خوادا بەكاری دەهێنێت، وەكو ئەو سەربازەی لە سـوپای دەوڵەتـدا خزمەت دەكات، دەتوانێت لەم ڕێیەوە كاری وا ئەنجـام بـدات كە بە هەزاران جـار لە سەرووی توانستی خۆیەوە بێت. (دانەر)

(٣) بەڵام ئیمان جڵەوی ئەو جوزئی ئیختیارییە لە دەست جەستەی ئاژەڵانەی مـرۆڤ دەسێنێتەوە و دەیداتە دەست "دڵ" و "گیان"ی. ئەو كاتەش مـرۆڤ دەتوانێـت بـڕواتە ناو "ڕابوردوو" و "داهـاتوو"ەوە، چـونكە بـازنەی ژیـانی دڵ و گیـان تـابڵێی فـراوانە (دانەر)

ماهییەتمدا و چەندەها ئارەزووی ڕوون و زەبەندەش بە قەڵەمی قودرەت، لە فیترەتمدا نووسراون.

تەنانەت هەر شتێك لە دنیادا هەیە، نموونەكانی لە فیترەتی منیشدا هەن. كەواتە من پەیوەندییەكی بەتینم بەو ئاوات و ئارەزووانەوە هەیە، بەڵكو هەوڵیشیان بۆ دەدەم، تەنانەت هەست دەكەم دەستێك هەیە پاڵم پێوە دەنێت و هانم دەدات كە هەوڵیان بۆ بدەم.

بازنەی موحتاجی و پێویستییەكانم، بە ئەندازەی فراوانیی بازنەی بینینم گەورە و فراوانە.

تەنانەت ئەندێشەی مرۆڤ تا كوێ بڕ بكات، بازنەی موحتاجیشی تا ئەوێ دەڕوات. كەواتە موحتاجییەكانی تا ئەوێش دەگات، بگرە ئەو شتانەش كە مرۆڤ دەستی پێیان ناگات هەر لە ناوەندی پێداویستییەكانیدان، خۆ ئەو پێداویستییانەش كە دەستی مرۆڤیان پێناگات هێندە زۆرن لە ژمارە نایەن..

كەچی بازنەی توانستی مرۆڤ تابڵێی تەسك و كورتە و هەر هێندەیە كە دەستی پێی دەگات.

واتە هەژاری و پێداویستییەكانیشم بە ئەندازەی هەموو دنیا دەبن. بەڵام دەستمایەكەم شتێكی یەكجار كەمی بچووكە.

دیارە ئەو پێداویستییانەی كە بە ئەندازەی ئەم جیهانە دەبن و، بە ملیارەهای وەك ئەو جوزئە ئیختیارییە بێكەڵكە نەبێ نایەنەدی، هەرگیز بەم دەستمایە كەمنرخ و هەرزانە ناكڕێن و دەست ناخرێن.

كەواتە دەبێ مرۆڤ بە دوای هۆكارێكی تردا بگەڕێت..

ئەو "هۆکـــار"ەش بـــریتییە لەوەی کە مـــرۆڤ دەســـت لەو جـــوزئە ئیختیارییە بشوات و، کارەکانی خۆی بە تەواوی بە ویستی خـوای گەورە بسپێرێت و، دەستبەرداری هێز و توانای خۆی ببێـت و، هانـا بـۆ هێـز و توانـــای خـــوای گەورە ببـــات. بەم کـــارەشی دەســـتی خـــۆی لە پەتی "تەوەککول" گیر دەکات.

کەواتە ئەی پەروەردگارم!

مادەم هۆی ڕزگاربوون تەنهـا لەمەدایە، ئەوا لە پێنـاوی تـۆدا واز لەم جوزئی ئیختیارییەش دەهێنم و دەستبەرداری خۆویسـتی(أنانية)ی خـۆم دەبم!

بەشکو چـاودێریی تـۆ بەزەیـی بە کـۆڵەواری و هەژاریمـدا بێـتەوە و دەستم بگرێت و، سـۆزی میهرەبانییەکەشـت بێـت بە هانـای هەژاری و پێداویستییەکانم و، پشتم بگرێت و، دەرگای خۆیم لێ بکاتەوە!

بەڵێ، هەرکەسێك دەریای فراوان و بێ لێواری میهرەبانی بـدۆزێتەوە، هەرگیـز لە بریـی ئەو میهرەبـانییە پشـت بە جـوزئی ئیختیـاریی خـۆی نابەستێت کە وەك دڵۆپێکی ناو سەرابێك وایە!

ئای داخەکەم!

ئێمە خەڵەتاین و لەخشتە براین! چونکە لەو گومـانەدا بـووین کە ئەم ژیانەی دنیا هەمیشەیی و بەردەوامە، بەم گومانەشمان هەموو شتێکمان لە کیسی خۆمان دا!

بەڵێ، ژیان وەنەوزێك بوو وەکو خەونێك لێمان گوزەشت..

ئەم تەمەنەش ڕانەوەستا..

وەك بای قایم..

هەڵی‌كرد و ئێرەی جێهێشت!

ئەو مــرۆڤەی كە لە خــۆی بــایی بــووە و، لە هەڵســوكەوت و بیركردنەوەكانی خۆی ڕازییە و، پێی وایە هەتاهەتایە هەر دەمێنێتەوە و ئێرە بەجێ ناهێڵێت، ئەو مـرۆڤە حـوكمی نەمـانی لەسـەر دەركـراوە و خێـرا دەڕوات و ئەم ژیانە بەجێدەهێڵێت..

ئەم دنیــایەش كە خــانە و لانەی ئەوە، بەرەو تاریكســتانی "نەبــوون" دەكەوێتە خوار و سەرجەم ئاواتەكانی مرۆڤیش بە ناكـامی لەگەڵ خۆیـدا بەرەو گۆڕ بەڕێ دەكرێن و هیچیانی بۆ نایەنەدی و.. ئازارەكانیشی لەنـاو گیانی ئەودا وەك نەخشی سەنگ هەڵدەكەنرێن و هەتا مـاوە بە سـۆیانەوە هەڵدەقرچێت و بە ئازارەوە دەتلێتەوە.

دەسا ئەی نەفســە تاســەمەندەكەی ژیـان و داخـوازی تەمەنی درێـژ و شەیدای دنیا و گیرۆدەی ئازار و ئاواتی هەتاهەتایی بێ سنوور!

ئەی دەروونە بەدبەختەكەم! خێرا بێدار بەرەوە، وەرەوە بۆ سەر هۆشی خۆت.. ئایـا نابینیـت ئەو گوڵەسـتێرەیەی كە پشـت بە ڕوونـاكییە كـز و لاوازەكەی خۆی دەبەسـتێت، چـۆن گرفتـاری شـەوەزەنگ و تاریكـایی شەوی تار دەبێت، كەچـی ئەو هەنـگەی بە خـۆی نانازێـت، ڕوونـاكیی خـۆری دەسـتگیر دەبێـت و، گـوڵانی هـاودەم و هاوڕێشـــی، بەهـۆی تیشكدانەوەی ڕووناكیی خۆر لەسـەر ڕوویـان، وەك زێـڕ لە بەرچـاویـدا دەبریسكێنەوە؟!

ئەی نەفسەكەم! تۆش بەو جۆرەیت، چونكە ئەگەر پشت بە "بوون" و "خۆویستی" و "خود"ی خۆت ببەستیت، وەكـوو گوڵەستێرەكەت لـێ

دێت و حەواڵەی تاوانی خۆت دەکرێیت، بەڵام گەر "بوون"ی خۆت لە پێناوی ئەو بەدیهێنەرە بەخشندەیەی خۆتدا بەخت کرد کە ئەو "بوون"ەی پێ بەخشیویت، ئەوا وەکوو هەنگت لێ دێت و، "بوون" و "ڕووناکی"ی لەسنووربەدەرت دەستگیر دەبێت..

کەواتە خۆت لەو پێناوەدا بەخت بکە!

چونکە ئەم "بوون"ەی خۆت ئەمانەت و سپاردەی ئەون لات دانراون!

پاشان ئەم "بوون"ەی تۆ موڵکی خوای گەورەیە و هەر ئەویش پێی بەخشیویت..

کەواتە بێ هیچ منەت و دوودڵییەك لە پێناوی ئەودا بەختی بکە با لەم ڕێیەوە مانەوەی دەست بکەوێت، چونکە "نفيُ النَّفيِ إثباتٌ"!

واتە: گەر "نەبوون" لەناوبچێت دەبێت بە "بوون" و، گەر شتی "نەبوو"ش لەناو ببرێت دەبێت بە شتێکی "خاوەن بوون"!

خوای گەورەی بەخشندە و میهرەبان موڵکی خۆیت لێ دەکڕێتەوە و بەهایەکی گەورەشی لە بەرامبەرەوە پێ داویت کە بەهەشتە. ئنجا کە دەیشیکڕێتەوە لێت، دەیپارێزێت بۆت و نرخی زیاد دەکات و بە تەواوترین و هەمیشەییترین شێوەش دەیگێڕێتەوە بۆ خۆت.

کەواتە ئەی نەفسەکەم!

خێراکە بەدەم ئەم بازرگانییەوە بڕۆ و ڕاپەڕە، چونکە بازرگانییەکە پێنج قازانجی لە دووتوێدایە. واتە لە تەنها یەك مامەڵەدا پێنج قازانج دەکەیت و لە هەمان کاتیشدا پێنج زیانیشت لە کۆڵ دەبێتەوە.

* * *

چەند ڕوویەکی قەدەر

* بزانە کە[1]:

تۆ لەو کاتەدا کە موسیبەتەکان بە نیشانەتێگرتنی "قەدەر" بەر سەرت دەکەون، لە ڕانەمەڕێك دەچیت لەناو مێرگێکدا، کاتێ شوانەکە دەبینێت سنووریان بەزاندووە، بەردیان تێدەگرێت تاکو بگەڕێنەوە. ئیتر ئەو مەڕەی بەردێك بەر سەری دەکەوێت بە زمانی حاڵ دەڵێت:

"ئێمە لە ژێر فەرمانی شوانەکەداین و، ئەو لە ئێمە بە سوودی ئێمە شارەزاترە.. با بگەڕێینەوە"..

ئیتر دەگەڕێتەوە و ئەوانی تریش دەگەڕێنەوە..

دەسا ئەی دەروونەکەم! لە مەڕ وێڵتر مەبە! لە دەمی موسیبەتدا بڵێ:

﴿إنّا للّهِ وإنّا إلَيهِ راجِعُونَ﴾ (البقرە: ١٥٦)!

* * *

(١) بڕوانە سەرنجی پێنجەمی "بریسکەی دووهەم" لە کتێبی (بریسکەکان). (وەرگێڕ)

* بزانە کە:

﴿أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ﴾ (الواقعة: ٦٤)..

نهێنیەکی مەزن و نموونەیەکی گەورەی تێدایە!

چونکە هەروەك تۆ بۆ خۆت هەندێ "تۆو" لە پرتووکان و لەناوچوون دەپارێزیت و هەڵیدەگریت، پاشان لە کێڵگەکەی خۆتدا دەیانچێنیت..

بە هەمان جۆر، ئەو پارێزەرە میراتگرە زیندووکەرەوەیەش کە زەوی لە دوای مردنی زیندوو دەکاتەوە، بەروبوومی کردەوەکانی سەرجەم ڕووەکەکان دەنووسێت و، وەك میراتێك دەیانپارێزێ. پاشان بە کردارێکی دابەشکردنی دانایانە و پەرش و بڵاوکردنەوەیەکی ڕێکوپێك، دەیانچێنێت. ئەوەش بەوەی کە هەندێ لە تۆوەکان بەملاولادا دەفڕێنێ و بڵاویان دەکاتەوە تاکو هەر تەنها لە پشتی بنەچەکەی خۆیاندا کۆ نەبنەوە. پاشان گەڵا و گوڵەکانیان هێندە بڵاو دەکاتەوە هەتا دەبێتە هاوشێوەی:

﴿وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ﴾ (التكوير: ١٠).

دەفەرموو لەو بایەخە لەڕادەبەدەرەی خۆتەوە کە دەیدەیت بۆ توانای پاراستنی هەندێ تۆو، بڕوانە بۆ کەماڵی پارێزگاریی پارێزەری ڕەها لەوەدا کە چەندین سندووقی ناسك و نیانی لەژمارەبەدەر دەپارێزێت، لەوانەی کە پێڕستەکانی سەرچاوەکانیان لەخۆ گرتووە کە بە ڕاستەی قەدەر دەستنیشان کراون و، هەموویان بەوپەڕی جیاکردنەوەی نێوان ئەوپەڕی تێکەڵیدا، لە ناوەندی چەندین ئاڵوگۆڕی لەژمارەبەدەردا، لە چەندەها هۆکاری تێکدەر و بگۆڕ، دەپارێزێ.

جا ئەم "پاراستن"ە، هەرگیز جڵەو بۆ تۆ شل ناکات کە حەزت لە هەرچی بێت ئەنجامی بدەیت و، پاشان بمریت و بحەوێیتەوە.

﴿أَيَحْسَبُ الإِنسانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدىً﴾ (القيامة: ٣٦)؟
نەخێـر.. مـرۆڤ لەسـەر هەمـوو کـردەوەیەکی گەورە و بچـووکی، لێپرسینەوەی لێ دەکرێت.

* * *

* ئەی سەعیدی لەخۆبایی شانازیکار بە شتێکەوە کە نەتکردووە!
بزانە کە:
مافی شانازی و لەخۆبایی بوونت نییە!
چونکە جگە لە خراپە و ناتەواوی شتێکی ترت تێدا نییە کە لە لایەنی خـۆتەوە بێـت! خـۆ ئەگەر خێرێـك هەبێـت، ئەوا بە وێـنەی "جـوزئی ئیختیـاری"یەکەت ئەویـش خێـرێکی جـوزئییە. بەڵام بەو جـوزئە ئیختیارییەت "خراپە"ی زۆر ئەنجام دەدەیت، چونکە بەروبوومی هەمـوو ئەو هۆکـارانەی ڕوویـان لە ئامـانجەکەی تـۆیە، بە نـاتەواوی و کەمتەرخەمیی خۆت هەڵیان دەوەرێنیت. ئیتر شایانی زیانێکی هەمەکی و شەرمەزارییەکی گشتی دەبیت.. بەڵام تۆ کێشەکەت پێچەوانە کـردووە و، بوویت بە "فیرعەون".
تۆ لەمەدا وەکو کەسێکی لەخۆبایی نەفام وایـت کە لەگەڵ کۆمەڵێـك خەڵكدا بوو بە هاوبەشی بازرگـانیی نـاو کەشـتییەك. ئیـتر هەر کەسـە و ئەرکی سەرشانی خۆی ڕاپەڕانـد، ئەم نەبێـت ئەرکـی خـۆی جێبەجـێ نەکـرد کە کارێك بوو بەهۆیەوە کەشتییەکە دەجووڵا و دەڕۆشت، هەتا لە دەرەنجامدا کەشتییەکە نغرۆ بوو، هەروەك زیـانی هەزار دیناریشـیان لـێ کەوت.
پێی وترا: لە ڕاستیدا دەبێ تۆ هەموو زیانەکە بژێریت.

وتی: نەخێر.. بەسەر هەموومانـدا دابەش دەکرێـت و، منـیش بەشی خۆمم لەو زیانە بەردەکەوێت!

پاشــان لە گەشــتێکی دیــکەدا، بە هەمــان شــێوەی جــاری پێشــوو هاوبەشییان لە بازرگانیدا کرد، ئەم جارە هەزار دیناریان قازانج کرد.

پێی وترا: با قازانجەکە بە پێی دەسمایەکە دابەش بکرێت.

وتی: نەخێر.. هەموو قازانجەکە هی منە، چونکە جاری یەکەم وتتان: دەبێ تۆ هەموو زیانەکە بېژێریت!

پێی وترا: ئەی نەزان!

"بوون" بەندە بە بوونی هەموو هەلـومەرج و بەشـەکانی شـتە خـاوەن "بوون"ەکەوە. کـەواتە بەروبوومی شـتە "بوو"ەکـە دەدرێت بە هـەموان. خۆ قازانجیش "وجوود"ی هەیە و دارای "بوون"ە. بەڵام زیان بەروبوومی "نەبــوون"ە، لەگەڵ ئەوەشــدا هەمــوو شــتە "بوو"ەکـــە بە "نەبــوون"ی بەشــێك لە بەشـــەکانی، یــان لە دەســـتچوونی مەرجـێکی، دەفەوتــێ و نامێنێت.

دەسا ئەی بەناو "سەعید"(بەختەوەر) و، بە جەستەش بەدبەخت!

بەروبــوومی "نەبــوون" دەگەڕێــتەوە بــۆ ئەو کەســەی هۆکــاری ئەو "نەبوون"ەیە. کەواتە مافی شانازی و لەخۆبایی بوونت نییە.

یەکەم: لەبەر ئەوەی "شەڕ" لە لایەنی تـۆوەیە و، "خێـر"یش لە لایەنی پەروەردگارتەوە.

دووهەم: لەبەر ئەوەی "شەڕ"ت هەمەکییە و، "خێر"یشت هەندەکی.

سێهەم: لەبەر ئەوەی پـێش ئەنجامـدانی کـارە چـاکەکەت کرێکەیـت وەرگرتــووە. تەنــانەت هەمــوو چاکەکارییەکانــت لەگەڵ یەك لە دەی، دە

یەکی، یەك لە دەی ئەو نیعمەتانەدا یەکسان دەرناچێت کە ئەو کەسە پێی بەخشیویت تۆی کردووە بە مرۆڤێکی موسڵمان.

هەر لەم نهێنییەوەیە کە "بەهەشت" تەنها و تەنها چاکە و بەخشش‌یکی خواییە و، "دۆزەخ"یش عەینی دادگەری. چونکە مرۆڤ بە کردارە "شەڕ"ە جوزئی و یەك چرکەییەکەی خۆی، تاوانێکی هەمەکی و بەردەوام ئەنجام دەدات.

چوارەم: "خێر" کاتێ بە "خێر" دادەنرێت کە بۆ خوای گەورە بێت. جا ئەگەر بۆ ئەو بوو، ئەوا پشتگیری و سەرکەوتن تیایدا هەر لە لایەن خوای گەورەوەیە و، منەتیش هەر لەو دەزانرێت. کەواتە مافی ئەو خێرە "شوکرانە"یە، نەك ئەوەی بە پیشاندانی ئەو چاکەیە لە پێش چاوی خەڵکدا و بە ڕیاکردن تیایدا، شانازیی پێوە بکرێت، کە کارێکە ئەو "خێر"ە دەگۆڕێت بە "شەڕ".

جا لەبەر ئەوەی ئەم ڕاستییەت نەزانی، ئەوا لە خۆت بایی بوویت و، غەیری خۆیشت لەخشتە برد. ئەوەتا ئەو چاکەیەی کە بەرهەمی کرد و کۆششی "کۆمەڵ "ە، دەیگێڕیتەوە بۆ خۆت و ئەو غەیرە. ئیتر لە پێش چاوتدا دەبنە فیرعەون و خاوەنی چاکەکە. تەنانەت سامان و کردارەکانی خوای گەورەش بەسەر هەموو "تاغووت"ەکاندا دابەش دەکەیت.

هەروەها نیشانەیەکی نەزانیت لەوەدایە کە ئەو "خراپکاری"یانەت کە - بە دەق - لە لایەن خۆتەوە هاتوون، تۆ بە مەبەستی هەڵهاتن لە بەرپرسیارێتی، دەیانگێڕیتەوە بۆ "قەدەر"..

هەروەها "چاکەکاری"یەکان کە - بە دەق - بەشێکن لە ڕێژنەی چاکەی بەدیهێنەرت، دەگێڕیتەوە بۆ خۆت و، خۆت دەکەیت بە خاوەنیان، تاکو لەسەر شتێك ستایش و سوپاس بکرێیت کە ئەنجامت نەداوە!

دەسا بەو ئەدەبەی قورئانی پیرۆز ڕەفتار بکە، کە دەفەرموێ:

﴿مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّهِ ومَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ﴾ (النساء: ٧٩)..

کەواتە تەنها ئەو شتە بە هی خۆت بزانە کە لە ڕاستیدا هی تۆیە و، ئەوەش زەوت مەکە کە هی تۆ نییە.

هەروەها بەو ئەدەبەی قورئان ڕەفتار بکە کە دەریدەخات پاداشتی "خراپە" هێندەی خۆیەتی، بەڵام پاداشتی "چاکە" دە هێندەیەتی..

لەبەر ئەوە، گەر کەسێك سیفەتێکی خراپی تێدا بوو، نەکەی لە پێش چاوتدا ئەو سیفەتە خراپەیەی بتەنێتەوە بۆ سەرجەم سیفەتەکانی تری و، بۆ خزمانیشی..

هەروەها خۆشەویستییەکەت بۆ کەسی "چاکەکار" پەرە پێ بدە هەتا دەگاتە ئەوەی خزمەکانی ئەویشت خۆش بوێت و، چاوپۆشی لە نەنگییەکانی بکەیت.

* * *

* بزانە کە:

زۆر جار ڕێم لە بێئاگایان دەکەوێت کە بیانوو بە مەسەلەی "قەدەر" دەهێننەوە و، لە باسی "جوزئی ئیختیاری" و "دروستکردنی کردارەکان"دا قوووڵ دەبنەوە. لە کاتێکدا کە ئەوان بە زمانی بێئاگاییەکەیان، هەر لە بنەڕەتدا نکوولی لە "قەدەر" دەکەن و، جڵەوی شتەکان دەدەنە دەست "ڕێکەوت" و، لەو وەهمەدان کە بە شێوەیەکی ڕەها خۆیان بکەر بن و،

ماڵ و سنعەتی خوا بەسەر هاونەژادەکانی خۆیان و هۆکارەکانـدا دابەش دەکەن!

جـا دەروونی "کـافر" یـان "بێئاگـا" لە دەمـی بێئاگـاییەکەی و لە ناوەرۆکدا، هەموو شتەکان لە خوای گەورە نەفی دەکات، هەرچەنـدەش بە ڕواڵەت وا پیشان بدات کە دەیانسەلمێنێت بۆ خوای گەورە..

بەڵام دەروونی "ئیماندار" و "خواناس" لەو باوەڕەدایە و، ملکەچە بـۆ ئەو باوەڕەش کە هەر هەمووی هی خوای گەورەیە.

جا ئەم دوو مەسەلەیەی "زانستی کەلام" دوا سنووری "تەوەککـول" و "ئیمان" و دوا پلەکانی "تەوحید" و "ئیسلام"ن، سـەبارەت بە خواناسـانی بێدار و دڵئامادە.. بەڵام بەرزەخێکی بەربەستن سەبارەت بە بێئاگایان.

دەسا ئەی بێئاگایانی بە فیرعەون بووی ناو خۆویستییەکانتان!

ئێوە لە کوێ و، هاتنەدیی ئەم دوو مەسەلەیە لەناختاندا لە کوێ؟

خۆ ئەگەر تۆ لە توانەوە و بەندایەتیـدا بـۆ خـوای گەورە هەتـا پـلەی نەفیکردنی "جوزئی ئیختیاری" بەرز بوویتەوە و، گەیشتوویتە ئەو پایەیەی کە هەموو شتێك بۆ "قەدەر" بگێـڕیتەوە، کێشـە نییە، چـونکە لەو دەمەدا جـۆرە مەسـتییەکت تێـدایە، لەبەر ئەوەی لە کـاتی وادا ئەم دووانە لە مەسەلەکانی ئیمانێکی زمانحاڵن، نەك ئەوەی هی مەسـەلەیەکی زانسـتیی نەزەری بن.

* * *

پوختەیەک لە ژیانی دانەر

* ناوی "بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی"یە .
* لە گوندی "نوورس"ی سەر بە پارێزگای "بەدلیس"ی کوردستانی ژێر دەستەڵاتی عوسمانی (باکووری کوردستان) لە بنەماڵەیەکی کوردی دیندار لەدایك بووە.
* لە نێوان ساڵەکانی (١٨٧٦-١٩٦٠ز)دا ژیاوە.
* "صۆفی میرزا"ی باوکی بە پیاوچاکی بەناوبانگ بووە و، هەر خۆراکێك حەڵاڵ نەبووبێت دەرخواردی منداڵەکانی نەداوە.. خاتوو "نووریە"ی دایکیشی بە پاك و خاوێنی و دەستنوێژەوە نەبووبێت شیری بە منداڵەکانی نەداوە!
* دایکی لە کاتی جەنگی جیهانیی یەکەم و، باوکیشی لە ساڵەکانی بیستی سەدەی پێشوودا کۆچی دواییان کردووە و، لە گۆڕستانی گوندی "نوورس" نێژراون.
* چوارەم منداڵی خانەوادەکەیانە کە یەك لە دوای یەك ئەمانەن:
(دوڕڕیە، خانم، عەبدوڵڵا، سەعید، محەممەد، عەبدولمەجید، مەرجان).
* لە پێشدا لە لای "مەلا عەبدوڵڵا"ی برا گەورەی دەستی بە سەرەتاکانی خوێندن کردووە. پاشان چەندین گوند و شاری کوردستان گەڕاوە و، لای زانا گەورەکانی ئەو سەردەمە وانە گرنگەکانی خوێندووە.
* لە تەمەنی چواردە ساڵیدا بڕوانامەی زانایی لە زانستە ئیسلامییەکاندا بەدەست هێناوە.
* بە هەوڵ و تەقالای خۆی شارەزایی لە زانستەکانی ڕۆژگاردا، وەك: کیمیا، فیزیا، بیۆلۆجی، جیۆلۆجی، بیرکاری، گەردوونناسی، جوگرافیا، هتد.. پەیدا کردووە.
* لەبەر زیرەکیی ناوازە و لە ڕادەبەدەری، نازناوی (سەعیدی مەشهوور) پاشان (بەدیعوززەمان)ی لە لایەن زانایانەوە پێ دراوە.
* یەکەم کەسە هەوڵی داوە بۆ دامەزراندنی زانکۆ لە کوردستاندا و، کردنەوەی قوتابخانەی کوردی و، خوێندنی وانەی زانستەکانی سەردەم شان بە شانی زانستە ئاینییەکان. لەم پێناوەشدا لە لایەن دواهەمین دەسەڵاتدارانی دەوڵەتی عوسمانییەوە ڕووبەڕووی چەندین گرفتی دژوار بووەتەوە.

* گەورەترین زانا و کەسایەتیی کوردی ئەم سەردەمەیە کە لە دوای مەولانا خالیدی نەقشبەندی لەناو نەتەوەی کورددا هەڵکەوتووە و، ناوبانگی جیهانیی بۆ دروست بووە و، لە ڕووبەرێکی فراوانی سەر زەویدا سوود لە بەرهەمەکانی وەردەگیرێت.
* تاکە کەسایەتی بووە کە هەموو زەبر و زەنگێکی ڕژێمی مستەفا کەمال و، سی و پێنج ساڵی بەندی و دوورخستنەوە و دەستبەسەری و دەیان دادگای تۆقێنەر نەیانتوانیوە چۆکی پێ دابدەن و لە خەباتی ڕەوای خۆی کۆڵی پێ بدەن. تەنانەت ئەو توانیویەتی سەرکەوتنیشیان بە سەردا بە دەست بهێنێت.
* زیاتر لە سەد و سی کتێب و نامیلکەی لە ژێر ناونیشانی (**سەرجەمی پەیامەکانی نوور**)دا نووسیوە و بڵاوی کردوونەتەوە.
* وەرگێڕانی سەرجەمی پەیامەکانی نوور بۆ (زمانی عەرەبی) لە لایەن مامۆستا (ئیحسان قاسم صالحی)یەوە لە دە دانە بەرگی گەورەدا تەواو بووە و، لە وڵاتانی تورکیا و میسر و هیندستان و عەرەبستانی سعوودی چەند چاپێکی یەك لە دوای یەکیان تا ئێستا لێ بڵاوکراوەتەوە.
* بەشێکی زۆریشیان لە لایەن خوشکی نۆموسڵمان ماری وێڵد (شوکران واحیدە)وە کراون بە (زمانی ئینگلیزی) و بڵاو کراونەتەوە.
* بە (زمانی کوردی)ش (**سەرجەمی پەیامەکانی نوور**)مان لە نۆ بەرگی گەورەدا چاپ کردووە، جگە لە سی و شەش کتێب و نامیلکەی سەربەخۆ.
* چەندین کتێبی تر بە زاری کرمانجیی ژووروو بڵاوکراونەتەوە.
* چەند بەشێکی ئەم پەیامانە بۆ ئەم زمانانەی خوارەوەش وەرگێڕراون، کە تا ئێستا کاری وەرگێڕان تیایاندا بەردەوامە:
(ئەڵمانی، ئەلبانی، ئیتاڵی، ئیسپانی، ئازەری، ئۆزبەکی، ئوردوو، ئیندۆنیسی، بەنگالی، بولگاری، بۆسنی، پرتوگالی، پشتۆ، تاجیکی، تەتاری، تالشی، تورکمانی، جۆرجی، چینی، دانیمارکی، ڕۆمانی، ڕووسی، ژاپۆنی، سانسکریتی، سلۆڤاکی، سەواحیلی، سویدی، فەرەنسی، فیلیپینی، فارسی، ڤێتنامی، قەرغیزی، کازاخی، کۆری، کرواتی، گۆجیراتی، لاتینی، مالی، مالیزی، مەقەدۆنی، نەیجیری، هۆسا، هیبرۆ، هیندی، هەنگاری، هۆڵەندی، یۆنانی).
* تا ئێستا زیاتر لە شەست کۆنفرانسی جیهانی و دەیان کۆڕی زانستی و پێشبڕکێی ڕۆشنبیریی لە ئاستی جیهاندا لەسەر کراوە و، دەیان کتێب و، سەدان لێکۆڵینەوەی

لەسەر نووسراوە و، چەندین بەڵگەنامەی زانکۆییشی لە خوێندنی باڵادا لەسەر وەرگیراوە، کە هەندێکیان لە کوردستاندا بووە.
* لە وڵاتی هیندستان پەیمانگایەکی تایبەت بە ناساندنی مامۆستا نوورسی و پەیامەکانی دامەزراوە، کە خوێندن تیایدا بەردەوامە.
* دواهەمین گەورە کۆنفرانسی زانستیی جیهانی لەسەر مامۆستا بەدیعوززەمان لە شاری ئەستەمبووڵ لە بەرواری (١-٣/١٠/٢٠١٧ز)دا بەڕێوەچوو، کە زیاتر لە سەد توێژینەوەی زانستیی تێدا تاوتوێ کرا و، چەند توێژەرێکی باشووری کوردستانیش بەشدارییان تێدا کرد.
* لە باشووری کوردستاندا، هەتا ئێستا سێ سیمینار ساز کراوە بۆ مامۆستا نوورسی و پەیامەکانی، لە شارەکانی (هەولێر، سلێمانی، سۆران).
* هەروەها کۆڕبەندێك لە بەرواری (٢١/١٢/٢٠١٣ز) لە شاری هەولێر لە لایەن پەیمانگای زانستە ئیسلامیەکان و وەزارەتی ئەوقافی هەرێمی کوردستانەوە ڕێکخرا بە بەشداریی چەند توێژەرێکی ناوخۆی کوردستان و وڵاتی تورکیا و، بە ئامادەبوونی دەیان کەسایەتیی زانستی و ئایینیی عێراق و هەرێم.
* هەروەها لە بەرواری (١٢/١٢/٢٠١٥ز)دا لە شاری هەولێر نەدوەیەکی زانستی لە لایەن (ڕێکخراوی پەیامی پاك)ەوە بۆ مامۆستا نوورسی و پەیامەکانی ساز کرا بە ناوی "نووری نبووەت لە پەیامەکانی نووردا" کە چەند توێژەرێکی باکووری کوردستانیش بەشدارییان تێدا کرد.
* لە بەرواری (٢٦/٣/٢٠١٦ز)شدا لە شاری هەولێر لە لایەن (ئەمینداریتیی گشتیی ئەنجومەنی زانایانی عێراق) و بە بەشداریی سەنتەری ڕۆشنبیریی (وقف الخيرات) نەدوەیەکی ڕۆشنبیری بە ناوی (الإمام بديع الزمان سعيد النورسي ومنهجه في إحياء الإيمان) بەڕێوەچوو چەند باس و بابەتێکی بە زمانی عەرەبی تێدا پێشکەش کرا.
* دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم لە شاری سلێمانی لە ساڵی (٢٠١٦)دا ژمارە (٨٩)ی بڵاوکراوەی (ڕۆڤار)ی تایبەت کرد بە مامۆستا نوورسی بە ناوی (سەعید نوورسی.. کلیلی گەنجینەیەکی شاراوە).
* هەتا ئێستا لە باشووری کوردستاندا شەش مزگەوت بە ناویەوە ناونراوە لە شارەکانی (سلێمانی، سۆران، کەرکووك، هەولێر، پێنجوێن، هەڵەبجە).

پێڕستی بابەتەکان

بابەت | لاپەڕە

پەیامی قەدەر

ئەگەر دەتەوێ بزانیت:

❁"قەدەر" و "جوزئی ئیختیاری" بابەتی نەزەری نین، بەڵکوو "حاڵەتی ئیمانی"ن لە ناخی مرۆڤدا؟

❁بەڵگەکانی "قەدەر" چین؟

❁هەموو شتێکی قەدەر "باش" و "جوان"ە. ئەی گیروگرفتەکانی دنیاش هەروەهان؟!

❁نهێنیی قەدەر لە ڕووداوە گشتییەکانی وەك "بوومەلەرزە"دا چییە؟

❁چۆن تەنها یەك ڕووداو (دەستی قەدەر)و (دەستی بەشەر) تیایدا بەشدار دەبن؟

❁دانەر چۆن بە لالانەوەیەك و چەند ڕوویەکی قەدەر لەم کتێبەدا "پەروەردەی ئیمانی"ی خۆی دەکات؟

ئەگەر پێت خۆشە لەمانە شارەزا بیت، فەرموو بە وردی ئەم کتێبە بخوێنەرەوە.

رسالة القدر

من كليات رسائل النور

التي ألفها الأستاذ:

بديع الزمان سعيد النورسي

(رحمه الله)

ON DEVINE DETERMINING

From

The Risale-i Nur Collection

By:

Bediuzzaman Said Nursi

0-0257-0000-6

9 780025 700000

نرخی (١٠٠٠) دیناره